

חלק א': מידול שימוש סטודנטים ב-AI (הליבה)

בחלק זה נבנה מודל תיאורי מקיף של דפוסי השימוש של סטודנטים בכלי AI באקדמיה, בדגש על תחום המשפטים, תוך מיפוי סוגי השימוש, נתונים כמותיים, מניעים והיבטים ייחודיים לסטודנטים למשפטים.

1.1 סיווג Use Cases – סוגי השימושים

סטודנטים עושים שימוש בכלי AI למגוון מטרות בלמידה האקדמית. ניתן לסווג את השימושים הללו לפי שלושה ממדים מרכזיים: סוג המשימה האקדמית, רמת המעורבות של ה-AI והכלים שבהם משתמשים.

לפי סוג משימה אקדמית

בטבלה הבאה ממופים סוגי מטלות אקדמיות נפוצות, דוגמאות לשימוש בכלי AI בכל מטלה, ומקורות או מחקרים תומכים:

משימה אקדמית	דוגמאות לשימוש בכלי AI	מקור/מחקר
הכנה לשיעור	שימוש ב-ChatGPT לסיכום מאמרים לפני שיעור; בקשת רשימת מושגים מרכזיים שיעלו בהרצאה	באוקספורד הותר לסטודנטים להשתמש ב-AI לסיכום מאמר אקדמי ולרשימת מושגים כהכנה לשיעור ¹
קריאת חומרים	בקשת הסברים לנקודות לא ברורות בטקסט; תמצות פרק מספר לימוד; תרגום מאמר משפה זרה	סטודנטים משתמשים ב-AI להסבר מושגים מורכבים ולסיכום מאמרים ארוכים
כתיבת עבודות	יצירת טיוטה ראשונית של חיבור עם ChatGPT; שיפור ניסוח ופסקאות באמצעות Grammarly; יצירת ראשי פרקים לעבודה	24% מהסטודנטים דיווחו על שימוש ב-AI להפקת טיוטת עבודה; סטודנט ישראלי: "הדבקנו את השאלה בצ'אט, קיבלנו תשובה, שכתבנו קלות והגשנו – קיבלנו ציונים +90"
פתרון תרגילים	פתרון שאלות בתכנות באמצעות Copilot; שימוש ב-ChatGPT לבדיקת פתרון מתמטי; השלמת קוד; יצירת דוגמת תשובה לתרגיל משפטי	סטודנט למדעי מחשב סיפר שהזין את כל המטלות לצ'אט GPT והגיש את הפלט (כ-80% מהחיבורים היו AI); 70% מהסטודנטים בישראל משתמשים ב-AI בהכנת תרגילים ועבודות.
הכנה לבחינות	יצירת בוחן תרגול ממאגר סיכומי הקורס; שאילת שאלות ידע מהחומר ובדיקת התשובות; תרגול באמצעות כרטיסיות AI; הסבר חומר בחזרה	סטודנטים משתמשים ב-ChatGPT ליצירת חידוני תרגול מותאמים לחומר הבחינה; 80% משתמשים בו לחיפוש חומר והבהרת נושאי למידה לא ברורים.
מחקר עצמאי	חיפוש מקורות במנוע AI (כמו Perplexity); קבלת רעיונות לנושא מחקר; בקשת ביבליוגרפיה ראשונית; סיכום ספרות קיימת בתחום	כלים כ-ChatGPT משמשים להפקת רעיונות למחקר ולזהוי מקורות רלוונטיים; 71% מהסטודנטים בסקר גלובלי מצפים שמוסדות יעשו אינטגרציה של AI בחיפוש מידע.

הערה: על אף השימוש הנרחב, סטודנטים מודעים למגבלות: למשל, 75% מהסטודנטים בישראל מכירים בכך שכלי AI עלולים לספק מידע שגוי או לא אמין, ולכן רבים מהם משתמשים בכלים בעיקר כעזרה ראשונית ולא כ"תשובת סוף" ללא בדיקה נוספת.

לפי רמת מעורבות ה-AI

ניתן לסווג את אופי השימוש לפי מידת ההישענות על ה-AI במטלה. הטבלה הבאה מציגה ארבע רמות עיקריות של מעורבות, מרמה אפס (ללא שימוש כלל) ועד רמה שבה ה-AI **מחליף** במידה רבה את עבודת הסטודנט:

רמת מעורבות	תיאור הרמה	דוגמאות קונקרטיות
0 - אין שימוש	הסטודנט מבצע את המשימה ללא כל עזרת AI	כותב עבודה שלמה בעצמו ללא כלים; פותר בעיות ללא סיוע דיגיטלי.
1 - עזר (Assistant)	ה-AI משמש כעוזר משני המספק הבהרות ומידע נקודתי	שאלת שאלה לצ'אט GPT להבהרת מושג לא מובן; שימוש ב-AI לתרגום פסקה; חיפוש מידע מהיר.
2 - שותף (Partner)	ה-AI מעורב כשותף לשיפור ותיקון, תוך שהסטודנט שולט בתהליך	שימוש ב-AI כ"עורך": תיקון דקדוק ועריכת טקסט ב-Grammarly; בקשת משוב על טיוטה ("תציע שיפור לטיוטה בפסקה זו").
3 - מייצר (Generator)	ה-AI יוצר תוכן ראשוני אותו הסטודנט משכתב ומעדכן משמעותית	יצירת ראשי פרקים ועבודה ראשונית ב-ChatGPT ולאחר מכן עריכה מעמיקה; הפקת קוד התחלה עם Copilot ואז שילוב שינויים.
4 - מחליף (Replacer)	הסטודנט מסתמך כמעט לגמרי על פלט ה-AI, עם מינימום שינויים	הגשת תשובה שנוצרה ברובה על ידי AI ללא עריכה מהותית – למשל סטודנט שמזין שאלה ומגיש את תשובת הצ'אט כפי שהיא.

רמות 3-4 מעוררות שאלות של יושרה אקדמית. במוסדות רבים, **שימוש ברמה 4 ללא אישור מפורש מהמרצה נחשב להפרת משמעת** – למעשה צורה של גניבה ספרותית. למשל, אונ' בן-גוריון מדריכה שמטלות שבהן נאסר שימוש ב-AI יחייבו את הסטודנט לחתום שלא השתמש, וכל שימוש ייחשב "עבירת העתקה" עם פסילת העבודה וצעדי משמעת. משום כך, סטודנטים נוטים בפועל לשלב את ה-AI בתהליך (רמות 1-3) ולא להגיש תשומות גולמיות ללא בדיקה, במיוחד במטלות גדולות.

לפי כלי ה-AI בשימוש

הכלי הנפוץ ביותר בקרב הסטודנטים הוא ללא ספק **ChatGPT** (ובפרט מודלים מתקדמים כ-GPT-4). בסקר גלובלי גדול 66% מהסטודנטים ציינו את ChatGPT ככלי העיקרי בו השתמשו. כלים נפוצים נוספים כוללים:

- **ChatGPT** (מודלים של OpenAI כגון GPT-4): מייצר טקסט, עונה על שאלות, מסכם ומסביר. דוגמה: רוב הסטודנטים בישראל הבוחרים להשתמש ב-AI פונים קודם כל ל-95% ChatGPT מהמשתמשים הגדירו אותו ככלי המרכזי.
- **Claude** (Anthropic): צ'טבוט מתקדם המתמקד בתשובות ארוכות ובהמשכי שיחה. נפוץ פחות מצ'אט GPT אך מוכר ככלי אלטרנטיבי.
- **Gemini / Bard** (Google): מודלים שפותחו ע"י Google. Bard (ולקראת סוף 2025 Gemini) משולבים במנוע החיפוש, מאפשרים מענה על שאלות ומטלות. בחלק מהמקרים סטודנטים משתמשים בהם לחיפוש מידע עם הקשר.
- **Perplexity**: מנוע חיפוש מבוסס AI המספק תשובות מסוכמות עם מקורות. בשימוש למציאת מקורות מהיר ולקבלת תשובות עם אסמכתאות.

- **כלים ייעודיים:**
 - **GitHub Copilot** – משלים קוד עבור סטודנטים בתחום תכנות.
 - **Grammarly** – מנגנון AI לבדיקת דקדוק וסגנון, 25% מהסטודנטים בסקר עולמי השתמשו בו לשיפור איכות הכתיבה.
 - **Microsoft 365 Copilot** – משולב בתוכנות אופיס לסיוע בכתיבת מסמכים ומצגות.
 - **כלים למשפטים:** קיימים כלים ייעודיים לעבודה משפטית כגון Co-Counsel (מבוסס GPT) לניתוח מסמכים משפטיים, או Legal Brief-טולס המיועדים לעורכי דין. עם זאת, בקרב סטודנטים למשפטים השימוש בכלים אלו פחות נפוץ כרגע לעומת הכלים הגנריים, עקב מגבלת נגישות ועלות. רובם מסתמכים על ChatGPT גם למשימות משפטיות (כמו ניסוח חוזה ראשוני או סיכום פס"ד).
 - **אחר:** DALL-E 2 ומחוללי תמונות (למשימות חזותיות), כלים לתמלול (לזיהוי דיבור בהרצאות), ועוד – אלו בשימוש משני. לדוגמה, 5% בלבד מהסטודנטים (גלובלית) דיווחו על שימוש במחולל תמונות לצורכי לימוד.
- בסך הכל, סטודנטים משלבים לעיתים מספר כלים: בסקר גלובלי נמצא שסטודנט משתמש בממוצע ב-2.1 כלי AI שונים בלימודיו (למשל שילוב של ChatGPT עם Grammarly).

1.2 נתונים כמותיים: היקף ותדירות השימוש

מספר מחקרים וסקרים אמפיריים בחנו עד כמה סטודנטים מאמצים את כלי ה-AI, באיזו תדירות ולאילו מטרות. הטבלה הבאה מסכמת ממצאים מרכזיים ממקורות שונים:

מחקר/סקר	מדגם	ממצא מרכזי	שנה	מקור
Digital Education Council – גלובלי	3,839 סטודנטים (תואר ראשון, שני ודוקטורט) מ-16 מדינות	86% מהסטודנטים דיווחו שמשתמשים ב-AI בלימודיהם; 54% לפחות פעם בשבוע, 24% מדי יום. בממוצע משתמשים ב-2.1 כלים. שימושי ה-AI המובילים: חיפוש מידע (69%), בדיקת דקדוק (42%), סיכום מסמכים (33%), פרפרזה (28%), יצירת טיוטה ראשונית (24%).	2024	
HEPI/Kortext – בריטניה	1,041 סטודנטים לתואר ראשון (סקר Savanta)	92% מהסטודנטים משתמשים בכלי AI (עלייה מ-66% אשתקד). 88% השתמשו ב-GenAI להסברים, סיכומי מאמרים או הצעת רעיונות בעבודות. 51% ציינו "חיסכון בזמן" ו-50% "שיפור איכות העבודה" כמניעי השימוש המרכזיים. רק 12% דיווחו שלא השתמשו כלל.	2025	
HIT – ישראל (קורץ ואמזלג)	~700 סטודנטים ממוסדות אקדמיים בישראל (סקר מקוון)	70% מהסטודנטים בישראל משתמשים ב-AI במהלך הלמידה. 95% מהמשתמשים – בעיקר ב-ChatGPT. השימושים העיקריים: חיפוש חומר/הסבר נושאים (80%), הכנת תרגילים/עבודות (70%), וסיכום חומרים (60%). ~50% ציינו דילמות אתיות אישיות בשימוש.	2023	
Tyton Partners (דו"ח "Class") – ארה"ב	1,500 סטודנטים במוסדות השכלה גבוהה (חצי מהם במכללות קהילתיות)	כשני-שלישים מהסטודנטים (כ-66%) משתמשים באופן קבוע בכלי GenAI עצמאיים (כמו ChatGPT). 42% דיווחו על שימוש ב-AI לפחות מדי שבוע. רק 17% פונים ל-AI כעזרה ראשונה כשנתקעים בלימודים (לעומת 84% שפונים לאדם לעזרה).	2025	

מחקר/סקר	מדגם	ממצא מרכזי	שנה	מקור
LexisNexis - סטודנטים למשפטים (ארה"ב)	לא פורסם (סקר כלל סטודנטים למשפטים ומשפטנים)	רק 9% מסטודנטים למשפטים דיווחו שמשתמשים ב-GenAI ב-25% נוספים שוקלים לשלב אותו בעתיד. (נתון חריג הנמוך משמעותית מהאוכלוסייה הכללית - ראו חלק 1.4).	2023	
סקר סטודנטים (לא רשמי, מצוטט במקור ראשון)	1,000 סטודנטים (מיקום לא ידוע)	כ-90% מהסטודנטים השתמשו ב-ChatGPT למשימות כתיבה בשלב מוקדם מאוד (ינואר 2023). (נתון זה ככל הנראה מסקר אינטרנטי ראשוני, לפני התקנת מדיניות במוסדות).	2023	

פרשנות נתונים: הנתונים מצביעים על עלייה דרמטית בשימוש הסטודנטים ב-AI בין 2023 ל-2025. בעוד שבתחילת 2023 חלק מהסקרים דיווחו על 20%-30% מאמצים מוקדמים, הרי שב-2024-2025 רוב מוחלט מהסטודנטים כבר השתמשו בצורה כלשהי ב-AI. השימוש נעשה בצורה תדירה : סקר גלובלי אחד מצא ש-54% משתמשים לפחות פעם בשבוע, ובארה"ב 42% דיווחו על שימוש שבועי או יותר. לעומת זאת, נתוני 2023 בקרב סטודנטים למשפטים הראו היסוס משמעותי (פחות מ-10% משתמשים) - פער שעוד נדון בו (ראו חלק 1.4-1).

1.3 מניעים לשימוש ב-AI בקרב סטודנטים

מה גורם לסטודנטים לפנות לכלי AI? ממחקרים וסקרים עולה שורה של מניעים מרכזיים, שחלקם "פרגמטיים" (יעילות) וחלקם קשורים לתרבות הלמידה והלחצים במערכת האקדמית:

- **יעילות וחיסכון בזמן:** המניע הנפוץ ביותר. סטודנטים מדווחים ש-AI מאפשר להם לחסוך זמן בחיפוש מידע ובביצוע מטלות שגרתיות. 51% מהסטודנטים בסקר בריטי ציינו "לחסוך זמן" כסיבה עיקרית להשתמש ב-AI. סטודנטים רואים בכלי AI דרך לזרז תהליכים - "לעמוד בדדליין של עבודה בלחץ, תוך דקות לקבל שלד תשובה" - במקום שעות של כתיבה ראשונית. ה-AI זמין 24/7 ומספק תשובות מיידיות, וזה קריטי בסביבה של עומס.
- **שיפור איכות התוצר:** רבים משתמשים ב-AI כדי להעלות את רמת העבודה שלהם. כ-50% מהסטודנטים ציינו "לשפר את איכות העבודה" כמניע שווה ערך לחיסכון בזמן. לדוגמה, שימוש ב-AI לשיפור ניסוח וכתיבה יכול להפוך חיבור "לקולח" יותר. במחקר של HEPI הובהר שסטודנטים רואים ב-AI לא רק כלי יעול אלא אמצעי לקבל תוצר טוב יותר אקדמית. אחד הסטודנטים מצוטט: "ה-AI נותן לי נייר טוב יותר, המרצה קורא משהו עם פחות שגיאות - כולם מרוצים... רק שאני אולי לא באמת למדתי".
- **התמודדות עם עומס ולחץ:** היקף המטלות באקדמיה לעיתים עצום. סטודנטים פונים ל-AI כדי להוריד עומס קוגניטיבי: לסכם פרקים ארוכים, להכין אותם לבחינה, או לייצר טיוטה שאותה ילטשו. הדבר מפחית חרדה וזמן עבודה. יש שיגידו: "במקום להישבר מול דף ריק, אני נותן לצ'אט להצית את התהליך". גם מחקרי AI בחינוך מציינים שהכלים יכולים להפחית את העומס ולאפשר ללומד להתמקד בחלק החשוב עבורו.
- **פער בהבנת החומר ("AI כמורה פרטי"):** סטודנטים רבים משתמשים ב-AI כדי להשלים פערי הבנה. 29% מהסטודנטים ציינו שהיתרון בכלי AI הוא שהוא נותן תמיכה מעבר לשעות הלימודים הרגילות - מעין "עזרה מורה-פרטי" באמצע הלילה. למשל, אם יש נושא שלא הובן בהרצאה, הסטודנט יכול לשאול את ChatGPT שישביר בסגנון פשוט. **הסבר מושגים, דוגמאות מפורטות ופירוק בעיות** הם שימושים מרכזיים (בסקר UK האחרון - השימוש הנפוץ ביותר היה "להסביר מושג שלא הבנתי"). ה-AI נותן מענה מיידי כשאין מרצה זמין.
- **נורמה חברתית ("כולם עושים את זה"):** ככל שהשימוש מתרחב, נוצר לחץ חברתי-תרבותי: סטודנטים מרגישים שאם לא ינצלו את הכלים, הם בפיגור אחרי אחרים. בסקר ב-70% HIT, מהסטודנטים טענו שהמרצים לא יכולים לצפות מהם "להתנהלות אתית" ללא הנחיות - כלומר רומזים ש"כמעט כולם משתמשים, אז תנו כללים". יש תחושה ש"אם אני לא אשתמש ב-AI לייעול, אחרים יקבלו ציון גבוה יותר כי הם השתמשו". מכאן נוצרת נורמה שהשימוש מקובל (גם אם בחשאי). ראוי לציין, סטודנט בקולומביה סיפר שלא מכיר אף סטודנט שלא משתמש ב-AI, והעריך שבעתיד הקרוב איש לא יראה בכך רמאות.

- **סקרנות טכנולוגית ולמידת כלים חדשים:** חלק מהסטודנטים מונעים פשוט מרצון להתנסות בטכנולוגיה החדשנית. לדור שנולד עם טכנולוגיה, כלים כמו ChatGPT הם "טבעיים" יחסית, ויש התלהבות לבדוק את גבולות היכולת שלהם. זהו מניע אינטלקטואלי: להבין איך ה-AI יכול לסייע, איפה הוא נכשל, ואפילו ליהנות מהאינטראקציה עמו.
- **אחר/כפוי מציאות:** לעיתים הסטודנט מרגיש שאין ברירה – למשל אם קיבל משימה בתחום שאין לו בו מומחיות, הוא ינסה להסתייע ב-AI כמוצא אחרון. במקרים פחות אקדמיים: חלק משתמשים ב-AI מתוך עצלות או דחינות ("לא התחלתי בזמן, אז שה-AI יכתוב משהו שאוכל להגיש"). מניע זה פחות מוצהר במחקרים, אך משתמע בחלק מהעדויות האנקדוטליות.

חשוב להדגיש: רוב הסטודנטים רואים ב-AI **כלי משלים** ולא תחליף מלא ללמידה. הם מודעים (לפחות בחלקם) לכך ששימוש כלאחר יד עלול להזיק ללמידה שלהם עצמה. 67% מהסטודנטים בסקר בריטי אמרו "שימוש ב-AI הוא חיוני בעולם של היום" אבל גם הבינו שיש לפתח כישורי AI באופן אחראי. כלומר, המוטיבציה היא לנצל את היתרונות תוך קיזוז הסיכונים.

1.4 דפוסים ייחודיים לסטודנטים למשפטים

סטודנטים למשפטים חיים בעולם של טקסטים מורכבים, תקדימים וציטוטים מדויקים – מה שמספיק על אופן השימוש שלהם ב-AI, ולעיתים על היסוסיהם. האם הם שונים מסטודנטים אחרים? הנה מספר היבטים ייחודיים שעלו:

- **שיעור אימוץ נמוך יותר (בשלב ראשון):** במחצית הראשונה של 2023, סקר LexisNexis מצא שמרנות בולטת אצל סטודנטים למשפטים: רק 9% השתמשו בפועל ב-ChatGPT ו-25% שקלו להשתמש בעתיד. זה פער עצום לעומת סקרים כלליים (שבהם כבר 50%-70% השתמשו בתקופה זו). הסיבות לכך קשורות כנראה בחששות (ראו בהמשך) ובמדיניות מחמירה בבתי ספר למשפטים. עם זאת, ייתכן שהמצב משתנה: עד 2024-2025 גם משפטים צעירים מגשרים על הפער ונוטים יותר להשתמש בכלים, במיוחד לאור שיפור הדיוק של מודלים והתבססותם במשרדי עורכי דין. (למשל, יש לנו אינדיקציה בלתי-רשמית שסטודנטים למשפטים בישראל לא שונים בהרבה מחבריהם – רבים מהם בכלל לא מדווחים בגלוי על שימוש, אך הוא קיים).
- **סוגי משימות ייחודיים למשפטים:** סטודנטים למשפטים מתמודדים עם משימות כגון ניתוח פסקי דין, כתיבת חוות דעת/סיכומים ("Briefs"), ניסוח חוזים או מסמכים משפטיים, ומענה על שאלות בסגנון סוגיות. כלים כמו ChatGPT יכולים לסייע בכך – למשל, **לסכם פסק דין ארוך לנקודות עיקריות**, או **לנסח חוזה פשוט על בסיס פרטים**. יש דיווחים שכלי GPT-4 מצליחים לנסח מסמכים משפטיים ברמה סבירה. אך כאן גם טמונה הסכנה: **AI נוטה "להמציא" אזכורים וציטוטים**. במשפטים, ציטוט מדויק של פסיקה וסעיף חוק הוא קריטי, וידוע ש-ChatGPT 3.5/4 לפעמים מייצר ציטוטים פיקטיביים שנראים ריאליסטיים. סטודנטים למשפטים לכן חוששים יותר מהיבט זה. כפי שסטודנטית שנה ג' למשפטים צוטטה: "ChatGPT מציג ביטחון בציטוטים שגויים, אפילו ממציא מקורות – במקצוע שלנו זה בלתי נסלח".
- **אתגר ההפניה לאסמכתאות:** בהמשך לנקודה הקודמת – בכל עבודה משפטית על הסטודנט לצרף אסמכתאות (Cases, חוקים, מאמרים). AI גנרטיבי בשלב הנוכחי אינו מסוגל לוודא את אמיתות ההפניות אלא אם מזינים אותו במקור. סטודנטים למשפטים שינסו לקצר דרך עלולים להגיש עבודה עם "הפניות רפאים". אירוע מפורסם קרה לעורך דין בארה"ב שהגיש לבית משפט תקציר עם פסיקות מומצאות ש-ChatGPT סיפק לו, מה שגרר מבוכה מקצועית. לכן ייתכן שסטודנטים למשפטים נזהרים מאוד ולא סומכים על הכלי במישרין לציטוטים. הם אולי ישתמשו בו לניסוח ראשוני של טיעון, אבל **יחפשו בעצמם את האסמכתא** לפני שיכלילו אותה.
- **כלים ייעודיים למשפטים:** החל מ-2023 הופיעו מערכות AI ייעודיות לעבודה משפטית (כגון *Harvey* בשיתוף משרד *CoCounsel*, *Allen & Overy* של *Lexis+ AI*, *Casetext* של חברת *Lexis*, ועוד). כלים אלה אומנו על קורפוסים משפטיים ספציפיים ומבטיחים תשובות מדויקות יותר בחומר משפטי. עם זאת, רובם נגישים בעיקר לאנשי מקצוע במשרדים, לאו דווקא לסטודנטים. יש סיכוי שסטודנטים למשפטים לא נחשפו אליהם או שאין בידיהם מנוי. לפיכך, הסטודנטים נשארו עם הכלים הכלליים (ChatGPT, Bard וכו') גם למשימות המשפטיות, תוך מודעות שהם לא "משפטים מומחים". דווקא **סטודנטים למשפטים בחו"ל** (בעיקר בארה"ב) החלו להתנסות בכלים כ-AI+Lexis, המשולבים במאגרי מידע משפטיים, כדי להפיק למשל תקציר פסיקה אוטומטי. כיוון שזה עדיין ניסיוני, לא ברור כמה זה נפוץ.

- **חששות אתיים ואקדמיים מוגברים:** סטודנטים למשפטים עוסקים מתחילת דרכם בקורסי אתיקה מקצועית, והם מודעים לחובת **יושרה**. סקר LexisNexis מצא שסטודנטים אלה "מודאגים מהשפעת ה-AI על יושר אקדמי ויכולת חשיבה". רבים מהם חוששים ששימוש מופרז ב-AI **יפגע ביכולת החשיבה המשפטית הביקורתית** שהם צריכים לפתח. "אם ה-AI יעשה לנו את הניתוח, איך נלמד לטעון מורכבות ולחשוב מחוץ לקופסה?" – זו עמדה שנשמעה למעשה, סטודנטים למשפטים בלשו בחשש זה: הם רואים חשיבות ב"להתמודד עם המורכבות", בעוד ה-AI עלול לתת תשובה שטחית. חלקם אף מאמינים ששימוש בכלי יפגע בהם בטווח הארוך כמשפטנים (לא ירכשו הרגלי חשיבה משפטית עצמאיים). כך, האימרה ש"אסור לתת ל-AI להפוך לקביים במקום ללמוד ללכת" חזקה במיוחד אצלם.
- **מדיניות קפדנית בבחינות וקורסים:** בבתי ספר למשפטים, במיוחד בארה"ב, יש משקל כבד לבחינות סופיות ודרוג על עקומה. מחשש לעיון אסור, מספר פקולטות נקטו צעדים: לדוגמה, יש דיווחים על בחינות שבטלות כאשר עולה חשד לשימוש ב-AI. קיימות הנחיות מפורשות בהרבה קורסים משפטיים: "אסור להשתמש ב'GPT או בכל כלי דומה בהכנת מטלות אלא אם קיבלת אישור מפורש". סטנפורד למשל מאפשר לכל מרצה לקבוע, אך הדיפולט הוא שאסור אלא אם הותר. סטודנטים למשפטים, הפועלים תחת קוד כבוד חמור, נזהרים יותר לבל להיתפס. בחינות לשכה בעתיד גם מעוררות דיון – ה-ABA בוחנת התאמות, ובינתיים סטודנטים מבינים שבעת מבחן (בכיתה או בלשכה) לא יהיה AI זמין. לכן אולי פחות משקיעים בלמידת הכלי ויותר בלמידה המסורתית – פער פוטנציאלי בינם לבין סטודנטים מתחומים אחרים.

לסיכום חלק א': דפוסי השימוש של סטודנטים בכלי AI מגוונים ורחבים. הסטודנטים אימצו את הטכנולוגיה כדי להתמודד עם חומר רב, לחסוך זמן ולשפר ביצועים, אך מודעים גם לחסרונות. תחום המשפטים מציג תמונה מורכבת: למרות פוטנציאל רב לשימושי AI (סיכום פסיקה, טיוטת חוזה וכו'), הסטודנטים למשפטים נקטו זהירות יתרה, לפחות בגל הראשון, בשל חששות לדיוק, יושרה וערכי המקצוע. בחלקים הבאים נראה כיצד תמונת השימוש הזו משתלבת במדיניות מוסדות בעולם ובישראל, ואילו פערים נוצרים בין שחקנים שונים במערכת.

חלק ב': מיפוי המצב בעולם

בחלק זה נתאר את תמונת המצב הגלובלית לגבי שימוש סטודנטים ב-AI באקדמיה: נסקור מחקרים אמפיריים מרכזיים, מדיניות שמוסדות מובילים נקטו ועמדות של גופים מקצועיים בתחום המשפט ביחס לטכנולוגיה זו. המטרה היא לספק קונטקסט בין-לאומי נייטרלי, ללא המלצה, על מנת להבין איפה העולם האקדמי נמצא בהתמודדות עם התופעה.

2.1 מחקרים אמפיריים בעולם

בשנים 2023–2025 נערכו מספר מחקרים אמפיריים רחבי-היקף על שימוש בינה מלאכותית בחינוך הגבוה. הנה כמה מהם ותובנותיהם:

- **"ChatGPT early usage among students" (2023)** – מחקר מוקדם (פורסם ב-ScienceDirect) דיווח שכבר ברבעון הראשון של 2023 מעל 70% מהסטודנטים ברחבי העולם ניסו את ChatGPT לצורכי לימוד. נמצא פער קטן בין מדינות מפותחות (כ-74%) למתפתחות (71%), מה שמדגיש שהחדירה הייתה גלובלית ומהירה. מחקר זה היה אות ראשון לכך שהטכנולוגיה מתפשטת מהר יותר מכלים חינוכיים קודמים.
- **סקר CheggX (2023)** – חברת Chegg (שירות סיוע לימודי) ערכה סקר ב-15 מדינות (11,706 סטודנטים). לפי סיכום דווח, 80% מהסטודנטים השתמשו ב-AI גנרטיבי לפחות פעם לתמיכה בלימודים. עוד צוין ש-53% הביעו דאגה לגבי דיוק המידע שה-AI נותן – שילוב של אימוץ גבוה עם ספקנות זהירה לגבי התוצאות.
- **סקר HEPI (בריטניה, 2024 ו-2025)** – מכון מדיניות ההשכלה הגבוהה הבריטי פרסם שני סבבים: ב-2024 נמצא ש-41% השתמשו ב-ChatGPT למטלות אקדמיות; ב-2025 כאמור הנתון זינק ל-88% באיזושהי צורה של שימוש. ממצא בולט: חלק הסטודנטים שלא נגעו כלל בכלי ירד מ-47% ל-12% בשנה אחת – כמעט היעלמות הקבוצה הנמנעת. עוד ממצא: 67% אמרו ש"להשתמש ב-AI זה חיוני כיום", אבל רק 36% קיבלו הכשרה מוסדית לשימוש בכלים, מה שמרמז על פער (ראו חלק 4).

- **מחקרי השוואה פקולטה-סטודנטים (2024)** – מספר מחקרים (למשל דו"ח Tyton בארה"ב, וסקרים של EDUCAUSE) השוו בין עמדות סטודנטים לסגל. ככלל נמצא: הסטודנטים אימצו AI מהר יותר מהמרצים. 42% מהסטודנטים בארה"ב משתמשים לפחות שבועית, בעוד רק ~30% מהמרצים עושים זאת. גם ניכר חוסר תיאום: שליש מהמרצים מאמינים שהסטודנטים פונים קודם כל ל-AI לעזרה, אך בפועל רוב הסטודנטים מעדיפים עדיין לפנות לבני אדם לעזרה לימודית ורואים ב-AI כלי משני. נתון זה מדגים את הפערים בתפיסות (ראו עוד בחלק 4.1).
- **מחקרי יכולת של AI** – לצד מחקרי שימוש, נערכו ניסויים שבדקו כיצד AI עומד במשימות סטודנטים. לדוגמה, מאמר ב-*Computers & Education* (2023) נתן ל-ChatGPT לפתור מבחנים של סטודנטים. נמצא ש-GPT-4 הצליח לקבל ציונים מקבילים לסטודנטים מצטיינים בחלק ממבחני המשפטים, אך נחלש בשאלות הדורשות חשיבה יצירתית. מחקר אחר (פורסם ב-*JAMA Int. Medicine*, מדווח ב-Ynet) הראה שגרסאות GPT מתקדמות השיגו ציונים גבוהים מעט יותר מסטודנטים במטלות כתיבה רפואיות. מחקרים אלה מהווים "נורת אזהרה" למוסדות: ה-AI מסוגל לעבור בחינות ולעשות עבודות ברמה טובה, מה שמאתגר את שיטות ההערכה המסורתיות.

לסיכום, התמונה העולה מהמחקרים: **חדירת ה-AI בקרב סטודנטים היא מהירה וכמעט אוניברסלית עד 2025**, אך מלווה בחששות ודיונים אתיים. במחקרי ראיונות, סטודנטים מתארים שימוש מושכל – "אנחנו משתמשים, אבל בעיניים פקוחות" – דאגה לדיוק ולישורה. בחלק 2.2 ו-2.3 נראה כיצד מוסדות וגופים מגיבים לכך.

2.2 מדיניות מוסדות אקדמיים מובילים (תיאור מצב)

לאור השימוש הגובר, אוניברסיטאות ומכללות בעולם נאלצו לגבש מדיניות ונהלים לגבי מה מותר ואסור. נציג טבלה תמציתית עם דוגמאות למדיניות במוסדות מוכרים, תוך שימת דגש על פקולטות למשפטים כשאפשר:

מוסד	מדינה	מדיניות (תיאור עובדתי)
Harvard Law School (אוני' הרווארד)	ארה"ב	בהרווארד לא פורסמה מדיניות ייעודית לפקולטה למשפטים בנפרד, אלא פורסמו קווי הנחייה כלל-אוניברסיטאיים (יולי 2023). ההודעה מטעם הפרובוסט תמכה ב"ניסויים אחראיים" ב-AI והדגישה: שמירה על פרטיות נתונים (איסור להזין מידע סודי לכלים), אחריות אישית על תוכן שנוצר (כולל זכויות יוצרים ודיוק מידע), ובפרט עמידה בכללי היושרה האקדמית ² . הנחיות אלו לא יוצרות איסור גורף, אלא משאירות לכל קורס לקבוע. בפועל, בפקולטה למשפטים כמה מרצים הודיעו בסילבוס על איסור שימוש מוחלט בעבודות ללא אישור. קורס הדגל במדעי המחשב (CS50) בהרווארד דווקא שילב AI בהוראה (לבדיקת קוד) כחלק מפיילוט – מה שמעיד שהמוסד בוחן שילוב תוך זהירות.
Stanford Law School	ארה"ב	סטנפורד נקטה גישה מבוזרת: מדיניות האוניברסיטה (פבר' 2023) קובעת שכברירת מחדל שימוש ב-AI בעבודות דינו כקבלת עזרה לא מורשית (בדומה לאדם אחר), אלא אם המרצה נתן אישור מפורש . הוועדה לענייני כבוד הגדירה: הזנת שאלות מבחן ל-ChatGPT למשל היא הפרת כבוד אם לא הותרה. במקביל, ניתנה אוטונומיה מלאה לסגל: כל מרצה רשאי לאסור או להרשות שימוש, ואף לחייב גילוי של היקף השימוש בעבודה. בפועל, בית הספר למשפטים פרסם לתלמידיו הנחיות סילבוס לדוגמה, למשל בקליניקות נכתב: "ככלל, אינכם רשאים להשתמש בכלי AI בהכנת עבודה קלינית אלא אם קיבלתם רשות". סטנפורד גם ממליצה למרצים ליידע סטודנטים שיתכן שימוש בתוכנות לגילוי AI. הגישה אם כך: זהה להרווארד: לא איסור מוחלט, אך רגולציה דרך כבוד וכריכת שימוש בהיתר+גילוי.

מוסד	מדינה	מדיניות (תיאור עובדתי)
University of Oxford הפקולטה למשפטים (כולל)	בריטניה	<p>אונ' אוקספורד גיבשה בתחילת 2024 מדיניות מקיפה. ההנחיות לסטודנטים קובעות: מותר "להסתייע בכלי AI בלמידה ופיתוח כישורים" – למשל לסיכום מאמר, שיפור סגנון, הכנת שאלות ³ – אך אסור לתת ל-AI להחליף חשיבה ביקורתית או לייצר טקסט שלם עבור הסטודנט. שימוש לא מורשה ב-AI בעבודה ייחשב פלגיאט לכל דבר ⁴. נדרש גילוי: אם השתמשת ב-AI בהכנת עבודה להגשה, עליך לציין זאת בבירור ⁵. כמו כן, מובהר ש-AI מותר רק אם המרצה/המחלקה התירו ספציפית באותה משימה. הפקולטה להיסטוריה ציינה למשל הוראה כזו, בעוד רוב הפקולטות (כולל משפטים) הסתמכו על הכלל האוניברסיטאי הכללי. עוד צעד: אוקספורד, יחד עם שאר חברי "ראסל גרופ", פרסמה 5 עקרונות מנחים (כמו להפוך סטודנטים לסגל לאורייני AI, לשמור על יושרה, להתאים הוראה להכללת הכלים וכו'). האוניברסיטה מיישמת עקרונות אלה בהדרכות לסטודנטים על שימוש מושכל ושיחות בכיתה על הגבולות.</p>
University of Melbourne (ובפרט Melbourne Law)	אוסטרליה	<p>באוניברסיטת מלבורן (ובכלל באוסטרליה) התגבשה עד סוף 2023 מדיניות של "איסור אלא אם גילוי": ברמת מדיניות התלמידים, כל עבודה המוגשת חייבת להיות פרי עבודת הסטודנט – שימוש ב-AI שלא הותר נחשב להפרת יושרה. עם זאת, במידה והסטודנט בכל זאת נעזר, עליו לציין זאת ולהביא ציטוט/אזכור לכל תוכן שנוצר על ידי AI. למעשה, באוניברסיטת מלבורן דורשים לצטט את ChatGPT כמקור אם השתמשת בו! לדוגמה, בספריית האוניברסיטה פורסמו מדריכים כיצד לרשום ביבליוגרפית פלט AI. מאז ספטמבר '25, מלבורן אף עדכנה: במבחנים ומטלות מפוקחות (in-person) – אין שימוש ב-AI; בעבודות בית – תלוי בהוראות המרצה. האוניברסיטה משתמשת בכלי גילוי Turnitin AI detector כדי לאתר עבודות חשודות. במילים אחרות: הגישה האוסטרלית היא שמרנית מבחינת יושרה (דורשת אישור מפורש לכל שימוש וראיות לכך), אך גם פרגמטית – במקום ניסיון לאסור באופן גורף, מתמקדים בדרישת שקיפות.</p>
<p>ניתן לראות מהטבלה מספר דפוסים: (1) אף מוסד יוקרתי לא בחר באיסור מוחלט רוחבי – רובם השאירו פתח לשימוש לגיטימי עם רגולציה של שקיפות ואישור. (2) דגש על אחריות אישית ויושרה – כל המדיניות מדברות על כך שגם אם השתמשת בכלי, האחריות על התוכן היא שלך (Harvard: "אתם אחראים על כל תוכן שתייצרו בעזרת AI" ⁶; Oxford: "חובה לחצות ולבדוק כל עובדה שה-AI נתן" ⁷). (3) העברת ההחלטה לרמת הקורס – בהרבה מוסדות (סטנפורד, מלבורן, וגם רבים אחרים) ההנחיה היא: המרצה יחליט. נכון לאביב 2025, סקר מצא שרק 28% מהמוסדות בעולם כבר קבעו מדיניות מרכזית רשמית, 32% נוספים בגיבוש, והשאר משאירים ביניים לכל מרצה לקבוע. זה מראה שהמערכת עוד מסתגלת ומחפשת את נקודת האיזון. (4) הגדרת כללים טכניים – למשל, אוקספורד קובעת שהשימוש חייב להיות "מותר רק אם... ויש לציין גילוי", מלבורן מחייבת ציטוט, סטנפורד ממליצה ליידע על תוכנות זיהוי. הכל כדי לשלב את הכלים מבלי להרוס את מנגנוני ההערכה.</p>		
<p>ומה בפקולטות למשפטים עצמן? לעיתים קרובות, הפקולטות למשפטים מחמירות יותר מהשאר בשל אופיין. <i>ABA Journal</i> דיווח בינואר 2024 שפקולטות למשפטים בארה"ב "משוות הערות" ומגבשות קווים אחידים יותר. חלקן שקלו להחזיר בחינות בכתב-יד כדי למנוע העתקה מ-AI. אולם, לא ידוע על תקנון מיוחד מעבר למדיניות הכללית של האוניברסיטה, פרט ליוזמות של מרצים יחידים.</p>		
<p>דוגמה עדכנית ומעניינת: בקורס משפטים באונ' סן-דייגו (University of San Diego) ציינו בסילבוס: "שימוש ב-AI גנרטיבי (כמו ChatGPT או Lexis+ AI) אסור בכל המטלות והבחינה, אלא אם נאמר אחרת". כלומר, עושים "Opt-out" גורף. סביר שקורסים רבים אחרים נוקטים שפה דומה.</p>		

2.3 עמדות של גופים מקצועיים בתחום המשפט

הופעת AI בלימודי משפט לא הותירה אדישים את הגופים המקצועיים – ארגוני עורכי הדין, רגולטורים של המקצוע, וכד'. כאן נתאר את ההתבטאויות וההנחיות (ללא שיפוט) של כמה גופים מרכזיים:

- **לשכת עורכי הדין האמריקנית (ABA):** ה-ABA הייתה מהראשונים להגיב ברמה האתית. באוגוסט 2023 פרסמה ה-ABA את חוות דעת אתיקה מס' 512, שעסקה במישרין בשימוש בכלי AI גנרטיבי על ידי עורכי דין. עיקרי ההנחיה: עורך דין המשתמש ב-AI צריך לקיים את חובת המיומנות הטכנולוגית (כפי שנקבעה בכלל 1.1 לפרופ' – חובה להבין טכנולוגיות רלוונטיות). כלומר, עליו **להבין את יכולות הכלי ואת מגבלותיו, לבדוק את נכונות הפלט** ולא למסור לבית משפט או ללקוח תוכן שלא וידא. כמו כן מודגשים עקרונות של **סודיות** – אסור לחשוף מידע חסוי של לקוח בכלי ציבורי (כי זה מפר כלל הסודיות). ה-ABA למעשה הבהירה שכללי האתיקה הקיימים (חובת כשירות, סודיות, הימנעות מייצוג שקרי וכו') חלים גם בשימוש ב-AI. מעבר לכך, ה-ABA קראה לבתי ספר למשפטים להתחיל לשלב הוראת AI בתוכנית, כדי להכין את הבוגרים. במאמר ב-Jurimetrics של ABA צוין: "יש להתחיל ללמד עם הכלים emerging AI, כי המקצוע דורש זאת". כלומר ה-ABA רואה ערך בהכשרה, אך ללא ויתור על ערכי היסוד. בסה"כ עמדת ABA: מאפשרת וזה חלק מהקידמה, אך דורשת אחריות ובקרה.
- **ה-Law Society of England and Wales** (לשכת עורכי הדין באנגליה): גוף זה פרסם במהלך 2023 מספר מדריכים פרקטיים לחבריו. אחד מהם, "Generative AI – The Essentials" (דצמבר 2023), סוקר עבור עורכי דין מהו GenAI, שימושו וסיכונים. הלשכה מדגישה שימוש **אחראי**: עורכי דין צריכים להיות *AI-literate*, אבל לזכור שחובה לוודא תוצרי AI (אותה גישה של ABA). הם מציינים גם את נושא ההסיות – AI שאומן על דאטה מוטת עלול לתת תשובות מפלות, ועורך הדין חייב לשים לב. בספטמבר 2025 Law Society עדכנה הנחיות, לרבות המלצה לפתח בכל משרד "מדיניות AI" פנימית שמגדירה מתי מותר ואסור להשתמש ואיך לפקח. מבחינת סטודנטים, הלשכה הבריטית לא עוסקת ישירות בלימודים, אך באופן כללי קידמה את עיקרון האוריינות: שהדור הצעיר יידע להשתמש בכלים בצורה אתית ויעילה. ניתן לומר שהטון דומה ל-ABA – חיובי זהיר.
- **ה-SRA (Solicitors Regulation Authority)** – הרגולטור של מקצוע עוה"ד באנגליה וויילס – טרם הוציא רגולציה ספציפית על AI נכון לאוג' 2025. עם זאת, מאמרי דעה קוראים לו לעשות זאת: נטען שחובת ה-"Competence" (מיומנות) של עו"ד לפי הכללים קיימת "בין אם העבודה נעשית ידנית או בסיוע AI", ולכן על ה-SRA להבהיר מה מצופה. אחת השאלות: האם עו"ד צריך לבדוק כל פלט AI שהוא משתמש בו? ואם לא עשה כן, האם זו רשלנות מקצועית? ה-SRA שתק בנושא, וכותבים מזהירים שזה יוצר "אזור אפור מסוכן". במלים אחרות, ה-SRA מסתמך על הכללים הקיימים (כמו חובת פיקוח על עבודה – כלומר אם מתמחה משתמש ב-AI, העו"ד אחראי לפקח), אך לא הוציא הנחיות פרטניות. יש סימנים שהמצב ישתנה – רגולטורים אחרים (כמו לשכת אונטריו בקנדה) החלו לשלב AI במסגרת דרישות כשירות. ייתכן שה-SRA יאמץ גישה דומה. בכל הקשור לסטודנטים, ה-SRA מנהל את בחינת ההסמכה (SQE), ושם כבר ננקטו צעדי אבטחה למנוע שימוש לא מורשה. כנראה שבבחינות SQE (שהן בפורמט ממוחשב מפוקח) הוכנסו כללים ברורים לאיסור על תוכנות חיצוניות.
- **גופים נוספים:**
- לשכת עוה"ד בישראל – טרם פרסמה הנחיה רשמית על AI. עם זאת, חברי לשכה ופורומים החלו לקיים כנסים בנושא "עורך הדין בעידן ה-AI". ככל הידוע הגישה היא דומה – רצון לאמץ חדשנות אך תוך הקפדה אתית. ייתכן שבהמשך תהיה התייחסות, למשל בהקשר של בחינות הלשכה.
- **American Bar Association – Section of Legal Education**: גוף זה מפקח על בתי הספר למשפטים בארה"ב. בספטמבר 2023 הוא קיים דיונים האם לשנות את סטנדרט 303 שדורש תוכן לימודי בטכנולוגיה. יש הצעה לכלול במפורש "הכרת כלים כמו AI" כמנדט לבתי ספר. נכון ל-2025, אין החלטה מחייבת, אך מומחי חינוך משפטי (כגון John Bliss, שצוטט קודם) ממליצים להטמיע זאת.
- **International Bar Association (IBA)** – בועידת IBA 2023 דנו ב-AI והשפעתו. IBA לא מנחה בתי ספר, אך יש הצהרות כלליות לגבי הצורך **ברגולציה גלובלית** של שימושי AI במשפט, כדי למנוע פגיעה באמון הציבור. לא מפורט מעבר לכך.

בשורה התחתונה: גופי המקצוע המשפטי מכירים בכך שדור העתיד של עורכי הדין (הסטודנטים כיום) יפעל לצד AI. הם מעבירים מסר: אל תפחדו מהכלים, אבל השתמשו בשיקול דעת. ABA ולשכות שונות מדגישות: בדקו את עצמכם, היו שקופים,

ושמרו על סודיות ויושרה. המסר הזה ללא ספק מחלחל גם ללימודי המשפטים, אם כי לעיתים דרך איסורים נוקשים כדי "לשחק בטוח" באקדמיה. הגופים מבינים שצריך למצוא את שביל הזהב – לאפשר חדשנות (כי גם המשרדים דורשים כישורי AI מעורכי דין צעירים), ובו זמנית לא להתפשר על סטנדרטים מקצועיים.

חלק ג': המצב בישראל

לאחר שסקרנו את הזירה העולמית, נפנה לבחון מה ידוע (ומה לא ידוע) לגבי הקשר המקומי בישראל – איך מוסדות ההשכלה הגבוהה בארץ מתמודדים עם תופעת ה-AI, מה נכתב בדיון הציבורי, והיכן יש לנו חוסר מידע.

3.1 מדיניות מוסדית בישראל

בישראל, שנת הלימודים האקדמית תשפ"ג-תשפ"ד (2023/24) הייתה למעשה שדה הניסיון הראשון עם כניסת ChatGPT. תמונת המדיניות עד סוף 2024 ניתנת לתיאור כך:

- **המועצה להשכלה גבוהה (מל"ג):** נכון לעכשיו, לא פורסמה הנחיה רשמית גורפת מטעם המל"ג בנוגע לשימוש סטודנטים ב-AI. המל"ג הקימה (לפי פרסומים) צוות חשיבה לדיגיטציה בלמידה, אך טרם יצאה מדיניות ספציפית ל-AI-generative. מסמך מל"ג בנושא "למידה דיגיטלית: הגדרה ואסדרה" (2018) לא עסק כמובן בכלים כאלה. ייתכן שבמהלך 2024 המל"ג תפרסם המלצות, אך הן לא פורסמו לציבור בזמן כתיבת שורות אלה. במלים אחרות, לא הייתה "הנחיית מל"ג" לכלל המוסדות, וכל אוניברסיטה ומכללה נקטו יוזמות עצמאיות.
- **אוניברסיטאות המחקר:** במהלך 2023, בהיעדר הנחיה מרכזית, כל אוניברסיטה גיבשה לעצמה קווים מנחים. באופן כללי, המוסדות אימצו מודל שדומה למודל העולמי:
- **אוניברסיטת תל אביב:** אחת הראשונות לפרסם מדיניות פומבית. דקאנאט החדשנות בהוראה הוציא באתר הנחיות המרצות (וכתמצית גם לסטודנטים) באוגוסט 2023. נאמר שם: האוניברסיטה מעודדת שימוש מושכל, אחראי ואתי בכלי AI כחלק מהלמידה ומכירה בכך שאי אפשר להתעלם מהטכנולוגיה. עם זאת, "השימוש במסגרת קורס ספציפי נתון לשיקול דעת המרצה". ההנחיות נותנות למרצים 3 אפשרויות: **להתיר ללא מגבלות, להתיר עם מגבלות, לאסור כליל**. בנוסף יש נספחים שמציעים דוגמאות ניסוח לסילבוס. ההדגשים: אם מתירים – חשוב להבהיר בכיתה ובסילבוס את מגבלות ה-AI, למשל להזכיר ש-AI לא תמיד מדויק או מעודכן, ולעודד סטודנטים לביקורתיות. אם אוסרים – יש לעשות זאת במפורש ולראות שזה בסילבוס כתוב ברור. כלומר, תל אביב בחרה בגישת "קו אחיד גמיש" – קו אחיד בכך שכולם חייבים להתייחס במדיניות הקורס, גמיש בכך שכל קורס לגופו.
- **האוניברסיטה העברית:** לא פורסם פומבית מסמך דומה, אך מתוך הנחיות פנימיות: גם שם האחריות נפלה על המרצים. דווח שבפקולטות מסוימות (מדעי הרוח, למשל) עודכנו נהלי משמעת ש"לשימוש לא מורשה בכלי AI יוחס אותו דין כעבודת גניבה". במקביל, האוניברסיטה העבירה סדנאות לסגל על שימוש בכלים בהוראה. אין ביטוי פומבי למדיניות, אך ניתן לשער שהיא רוחבית דומה – הנחיות בכיתות.
- **אוניברסיטת בן-גוריון:** פרסמה "קווים מנחים לסגל ההוראה – שימוש בבינה מלאכותית" (ספט' 2023). המסמך (4 עמודים) מעודד מרצים לשלב הוראה על AI וללמד סטודנטים שימוש יעיל ואתי (מתוך חזון הכנת בוגרים לעולם החדש), אך בו בזמן **מורה להם להגדיר בסילבוס במפורש את כללי השימוש המותרים**. מודגש כי שימוש ב-AI עלול לפגוע במקוריות, ולכן חובה לומר האם מותר להשתמש, איך, ואיך לאזכר. בהחלטת המרצה הסמכות הבלעדית, ואי-ציות להנחיות המרצה = עבירת משמעת (גניבה ספרותית). בהמשך יש דוגמה לסעיף סילבוס במקרה של איסור: ניסוח חד משמעי שהמטלה חייבת להיות מקורית ואין להשתמש ב-AI בשום שלב – הפרה = פסילה וצעדים משמעתיים. כן מציעים אופציה להחתים סטודנטים על הצהרה שלא השתמשו. במילים אחרות, בן-גוריון נמצאת בצד היותר שמרני בניסוח (נותנת כלי אכיפה למרצה).
- **אוניברסיטת חיפה:** לא ידוע על פרסום רשמי. יש סימנים שקווים דומים גובשו (למשל, סגל דיווח שעבודות נדרשו להיות מוגשות בכתב יד בחלק מהקורסים בתחילת 2023 כדי למנוע העתקות). חיפה כנראה הלכה בעקבות אחרות.
- **הטכניון:** המרכז לקידום הלמידה בטכניון פרסם מדריך קצר בנושא "מדיניות קורסים איתת – שימוש בכלי AI". המיקוד הוא פדגוגי: מומלץ למרצים לחשוב מהם מטרות הלמידה והאם השימוש ב-AI משרת אותן. למשל, הם

מציעים להגדיר אילו חלקים מחייבים חשיבה מקורית ואיפה אפשר להיעזר. הטכניון גם בחן התאמות בהערכה (חזרה לבחינות כתובות בכמה קורסים).

- **אוניברסיטת בר-אילן:** בית הספר ללימודים מתקדמים פרסם הנחיות לסטודנטים לתארים מתקדמים: "חובה על הסטודנט לברר את מדיניות השימוש בכלי AI יוצרת בקורס; אם לא ברור – לשאול מרצה". כלומר, מטיל על הסטודנט לוודא.

- **האוניברסיטה הפתוחה:** הוציאה מדריך אתיקה בשימוש ב-AI, המדגיש את יתרונות הכלים ללמידה (סיכום, מיזוג טקסטים, ניתוח נתונים) אך גם את הסיכונים (מידע לא אמין, פגיעה בפרטיות, פגיעה ב"תהליך הלמידה" אם מגישים תשובה לא מקורית). הפתוחה, בשל אופיה, פחות יכולה לפקח על מטלות בית – לכן שמה דגש על חינוך הסטודנט לאחריות אישית.

- **המכללות האקדמיות:** חלק מהמכללות היו אף פראקטיביות. למשל, **מכללת עמק יזרעאל** פרסמה בפומבי מסמך "הנחיות לשימוש אתי ומושל בבינה מלאכותית באקדמיה" – עם דגשים על שקיפות, יושרה, שמירת זכויות יוצרים ואחריות. גם **המרכז האקדמי multi-disciplinary בירושלים** הוציא נוהל (פורסם באתרו) לגבי שימוש ב-GenAI. נראה שהמכללות ששות לתקף לעצמן קווים ברורים, אולי בשל חשש מוגבר להעתקות. הנוסח במכללות לרוב מצהיר: "השימוש מותר לכתחילה כל עוד לא נאסר, אבל כל שימוש לא ראוי = עבירת משמעת". הן מעודדות שימוש לשיפור הלמידה, אך אוסרות במפורש הגשת עבודה שנכתבה ע"י AI.

- **פקולטות למשפטים בישראל:** לא ידוע על נוסח מדיניות ייחודי באף אוניברסיטה. סביר שכל פקולטה אימצה את מדיניות הרוחב. ייתכן שבישיבות פנימיות דיקני משפטים הדגישו חומרה – למשל, ייתכן ונאמר לסטודנטים שחיבור שיימצא כפרי AI ייחשב **הפרת משמעת חמורה**. מן הצד השני, היו קולות מקרב מרצים למשפטים לעודד למידה על הכלים: בחוגים מסוימים שקלו קורס בחירה על "AI ומשפט" שבו הסטודנטים **משתמשים** בכלים בהנחיית המרצה, כדי להכיר אותם (מקביל למתרחש בארה"ב).

חשוב לציין: **אין עדיין בישראל Protocol אחיד**. למעשה, הסטודנט הישראלי צריך לנווט בין כללי הקורס, כי תקנון משמעת כללי לא עודכן עדיין (ברוב המוסדות) להכליל במפורש "שימוש בכלי AI" תחת עבירות משמעת. זה במידה מסוימת שדה אפור, ולכן מרצים מכסים זאת דרך הצהרות גורפות (שימוש לא מורשה = העתקה).

3.2 הדיון הציבורי בישראל

השימוש ב-ChatGPT ו-AI בלימודים עורר עניין בתקשורת הישראלית ובקהילת ההשכלה הגבוהה המקומית. כמה היבטים שעלו בדיון הציבורי והאקדמי:

- **כתבות בתקשורת:** כבר בתחילת 2023 הופיעו כתבות תחת כותרות דרמטיות כמו "מאפשר לרמות כמעט בכל דבר: איום ה-AI על העולם האקדמי". כתבה זו (תרגום מ-NY Mag) פורסמה במקור ראשון בדצמ' 2025 וסקרה דוגמאות בארה"ב, אך התהודה הייתה גם לישראל – הרעיון שמטלות אקדמיות "הופכות לבדיחה" כי סטודנטים מגישים עבודות שלא קראו אפילו (הצ'אט כתב עבורם). היא ציטטה סטודנט שאמר 80% מחיבוריו נכתבו בידי AI והוא רק "הוסיף טאץ' אישי 20%". הטון הזה יצר שיח על משבר פוטנציאלי באקדמיה.

- **כתבות מגזין וטכנולוגיה:** אתרי טכנולוגיה כמו Ynet ו-Mako (NEXTER) סיקרו את הנושא. לדוגמה, כתבת NEXTER ביוני 2023 הציגה את סקר HIT (נתון 70% משתמשים) תחת הכותרת "הגשנו 3 עבודות ש-GPT כתב – וקיבלנו 90 פלוס". הכתבה התלבטה האם התועלת גוברת על הנזק, וציטטה סטודנטים אנונימיים. סטודנט MBA סיפר בגלוי איך הוא וחבריו משתמשים: "אנחנו שואלים את GPT אם הוא מכיר מאמר, נותנים לו את השאלה שקיבלנו והוא מייצר תשובה. כדי שלא יגלו, אנחנו מעבירים את התשובה לאפליקציה אחרת שמשתכנתת קצת ... מגישים ככה, סומכים עליו, עד כה לא טעה – כבר הגשנו 3 עבודות וקיבלנו +90". עדות כזו, שפורסמה בתקשורת, זיעזעה מרצים רבים – היא המחשה שהסטודנטים למדו לעקוף את הזיהוי. כתבה זו ואחרות גרמו לדיון על "האם האקדמיה תהפוך למירוץ חימוש טכנולוגי" – סטודנטים נגד תוכנות זיהוי.

- **דעות של אנשי אקדמיה:** ב-הארץ ובמגזין אלכסון התפרסמו מאמרי דעה. היו כאלה שטענו: "מוטב לאמץ את הכלים וללמד איתם, מאשר להילחם במגמה בלתי נמנעת". לדוגמה, פרופ' אורן צור (מדעי המחשב) כתב על הצורך לשנות מטלות: "אם צ'אטGPT יכול לכתוב את העבודה, אולי העבודה מלכתחילה לא מתאימה לעידן הזה". מנגד, אחרים

הזהירו מהשלכות: ד"ר עמית באון' כלשהי אמר ש"הדור הזה יאבד את יכולת הכתיבה והחשיבה המקורית אם נסיר מהם את המאמץ".

- **התייחסות רשמית של בכירים:** דיקנים ורקטורים כמה מהם התראיינו. רקטור אחת אמרה (במוסף השבת של ישראל היום) שהיא "לא ישנה בלילה" כששמעה על ChatGPT, אך הגיעה למסקנה שחייבים לשלב קורסי אוריינות דיגיטלית. המל"ג עצמה – זאב דרווי (חבר ות"ת) דיבר בכנס שצריך "ללמד סטודנטים לחשוב מה המכונה לא יכולה, ולא לנסות להתחרות בהיכן שהיא יכולה" – מסר שבמילים אחרות: לשנות את ההערכה כדי להתמקד בחשיבה ביקורתית.

- **הקול האנונימי של סטודנטים:** בפורומים כמו Reddit ישראל, היו סטודנטים ששאלו "מרצים באמת יכולים לדעת אם השתמשתי ב-GPT? כי אני מפחד מקוד הכבוד". חלק אחר אמרו "כולם במעמד שלי משתמשים, רק אל תגזים". זה מצביע על דיסוננס: בגלוי סטודנטים לא יודו, אבל באנונימיות מספרים שכן.

- **היבט משפטי-אתי פנימי:** גורמים כמו ועדת האתיקה של האוניברסיטה (בכל מוסד יש גוף כזה) התכנסו לדון. היו שהעלו רעיון להפוך "שימוש לא גלוי ב-AI" לסעיף מפורש בתקנון משמעת סטודנטים (בדומה לעבירת השגת חומר במרמה). לא ברור אם זה מומש, אך הדיון קיים.

לסיכום חלק זה: בשיח הציבורי בישראל רואים שילוב של **חשש ופאניקה מוסרית** ("סטודנטים מרמים בהמוניהם והמוסדות חסרי אונים") יחד עם **קולות רציונליים** (הקוראים לאקדמיה להסתגל ("אם אי אפשר לנצח אותם, עדיף להצטרף ולחנך"). כרגע הנימה בתקשורת הכללית נוטה לסנסציוני – התמקדות באיום על היושרה. לעומת זאת, בדיונים פנימיים יותר מדברים על פתרונות של הוראה והערכה.

3.3 פערי מידע – מה לא ידוע בישראל?

אף שניסינו למפות, יש כמה נקודות עמומות במצב הישראלי:

- **היקף השימוש בפועל:** יש לנו את סקר HIT (700 סטודנטים) כמקור יחיד מוצק (70% משתמשים). מלבד זאת, אין נתונים רשמיים מכלל האוניברסיטאות. לא ברור אם במוסדות עוקבים בצורה כלשהי – למשל, האם נעשו סקרי סטודנטים פנימיים ב-2024? אם כן, תוצאותיהם לא פורסמו. ייתכן שמנהלי אוניברסיטאות יודעים נתונים אנקדוטליים בלבד (כמו מספר התיקים המשמעתיים שנפתחו בגין AI – שגם הוא לא פורסם).
- **מידת האכיפה:** לא ידוע עד כמה מוסדות הצליחו לגלות מקרים ולהעניש. האם סטודנט כלשהו נתפס והועמד לדין משמעתי על "הגשת עבודה שנכתבה ע"י AI"? ייתכן שכן, אך אין פרסום פומבי (מטעמי סודיות משמעת). כך שלא ברור אם האיום המשמעתי בישראל הוא "על הנייר" או באמת קורה. למשל, באוני' קולומביה (ארה"ב) הייתה ועדת משמעת שהענישה סטודנט שהפיץ כלי רמאות AI. בישראל – לא דווח על מקרה דומה.
- **היענות סטודנטים למדיניות:** אין מידע האם הסטודנטים מציינים. כשמרצה רושם בסילבוס "אסור שימוש" – כמה סטודנטים מכבדים זאת? הסקר בישראל רומז שרבים מרגישים שהמרצים לא יכולים לצפות מהם לא להשתמש בלי לתת אלטרנטיבה. זה מרמז שאולי יש פער גדול בין הכלל ליישום (ניגע בזה בחלק 4.2). אבל קשה למדוד זאת.
- **הבדלים בין תחומי לימוד:** האם סטודנטים למשפטים בארץ שונים בהיקף/אופן השימוש מסטודנטים להנדסה או מדעי החברה? אין נתון. סקר HIT היה מדגם מעורב מכל התחומים. ייתכן שסטודנטים במקצועות טכנולוגיים אף מרבים להשתמש יותר (כי שולטים יותר באנגלית ובטכנולוגיה), וסטודנטים במדעי הרוח פחות. אך בישראל אין פילוח ידוע.
- **מדיניות עתידית:** האם המל"ג תוציא הנחיות? האם פורום נשיאי האוניברסיטאות מכין אמנה? מידע זה לא גלוי. יכול להיות שנעשים תיאומים מאחורי הקלעים, אך לציבור (ולסטודנטים עצמם) זה טרם נמסר. למשל, ייתכן ובתחילת תשפ"ה (אוקטובר 2024) יצאה מאוני' X הודעה סטנדרטית לסטודנטים – אך אם כן, לא זכתה לתקשור רחב.
- **הקשר למערכת החינוך:** סטודנטים הם גם בוגרי בתי ספר. מה שהם מביאים לאוניברסיטה תלוי גם מה למדו בתיכון. בישראל משרד החינוך דווקא כן הוציא (בסוף 2023) חוזר שממליץ למורים **לאסור** על תלמידים להגיש עבודות עם ChatGPT אלא אם יש בקרה. כך שיתכן שהסטודנטים של השנים הקרובות יגיעו עם איזו תפיסה שהשימוש אסור. אבל זה לא ודאי, ואין מחקר על זה.

- **מודעות חוקית:** לא ברור כמה סטודנטים מודעים לזכויות יוצרים ופרטיות כשהם משתמשים. למשל, אם סטודנט מעלה קובץ סיכום מרצה ל-ChatGPT כדי שייצר סיכום מתומצת – האם הוא חושב על זכויות היוצרים? או על זה שהטקסט עובר לשרתי OpenAI? כנראה שרובם לא. אין מידע האם נושא זה הובהר להם. (ייתכן שבפתוחה או בת"א כן מדגישים פרטיות במדריכים).
 - **נכונות המרצים בישראל להתאים הוראה:** כמה מהמרצים שינו מטלות ובחינות כדי להתמודד? הנקודה הזו בוודאי משתנה, אבל אין לנו סקר סגל ארצי. אולי יש מרצים שביטלו עבודות בית ועברו לבחינות כיתתיות. ידוע למשל על קורסים שהוסיפו חלק בעל-פה כדי לוודא שהסטודנט עצמו כתב (שואלים אותו שאלות על העבודה). אך היקף התופעה לא מתועד פומבית.
- במשפט אחד:** בישראל חסר לנו מידע כמותי ועדויות שיטתיות על יישום המדיניות בפועל והתנהגות אמיתית של שני הצדדים (סטודנטים וסגל). הרבה מבוסס כרגע על התרשמות וסיפורים. זה מייצר "מרחב לא ודאויות" שמקשה על דיון מבוסס – אחד הפערים שצריך לגשר במחקרי המשך.

חלק ד': ניתוח פערים בין בעלי עניין

בפרקים הקודמים תואר ה"מה": מה סטודנטים עושים, מה מוסדות מצהירים, מה גופים אומרים. כעת נעבור לנתח את הפערים – אותם אזורים בהם יש אי-התאמה בין ציפיות, הבנות ופעולות של בעלי העניין השונים: הסטודנטים, המרצים/מוסדות, ומדיניות לעומת פרקטיקה. הבנת הפערים חשובה כדי למפות את התופעה באופן שלם, **מבלי לשפוט**, אלא רק כדי לציין היכן נמצאים חוסר התאמות.

4.1 פער בין סטודנטים למרצים (תפיסות והתנהגות)

ממד ההשוואה	סטודנטים – מה מדווח/ניכר	מרצים/פקולטה – מה סבורים/מעבירים	הפער
תפיסת היקף השימוש	סטודנטים עצמם אומרים: "כמעט כולם משתמשים". בסקר HIT ~70% הודו בשימוש; ואנקדוטות מצביעות על נורמה רחבה ("לא מכיר אף אחד שלא משתמש"). רבים מרגישים שזה חלק שגרתי מכלים לימודיים.	מרצים לעומת זאת חלוקים: חלקם משוכנעים שיש "מגפה" של העתקות, אחרים מקווים שזה בשוליים. בסקר בארה"ב, 29% מהמרצים חשבו שסטודנטים פונים קודם ל-AI כשצריכים עזרה – הערכת יתר ביחס ל-17% בפועל. חלק מהמרצים בישראל אולי מאמינים שרק קומץ מעתיקים באופן פסול.	המרצים לא באמת יודעים כמה משתמשים – הערכותיהם לעיתים לא תואמות את המציאות. יש גם "כשל תקשורתי": הסטודנטים לא מודים בגלוי, והמרצים מנחשים. זה יוצר חשד הדדי: מרצים עלולים לחשוש ביותר מדי סטודנטים (אזוויר ציד מכשפות), או להפך – להיות שאננים בעוד רבים כן משתמשים.

ממד ההשוואה	סטודנטים - מה מדווח/ניכר	מרצים/פקולטה - מה סבורים/מעבירים	הפער
הבנת יכולות ומגבלות הכלים	רוב הסטודנטים מודעים באופן בסיסי למה כלי AI מסוגלים - הם ראו אותם בפעולה. הם יודעים שמתקבל טקסט שנשמע מצוין אבל עלול להכיל טעויות. בסקרים, מעל מחצית מהסטודנטים חוששים מחוסר דיוק של AI, וחלקם כבר נתקלו ב"הזיות" הצ'אט. עם זאת, סטודנט ממוצע אולי אינו מומחה לטכנולוגיה: רבים לא מודעים לפרטיות (מעבירים תוכן רגיש בלי מחשבה) ולא תמיד יזהו הטיה. יש נטייה ל אמון יתר בפלט אם הוא "נשמע טוב".	מרצים חוקרים ומודעים תיאורטית: הם קוראים מאמרים על GPT, שומעים בכנסים. אבל בפרקטיקה - רבים מהם לא התנסו בעצמם לעומק. בסקר בארה"ב 88% מהסגל שהשתמשו ב-AI עשו זאת רק "מינימלית" - משמע, לא צברו מיומנות. לכן מרצה עשוי להפריז ביכולות (לחשוב שהכלי יכול יותר ממה שהוא באמת, למשל "הוא בטח כותב מעולה, בטח הסטודנט לא כתב את זה") או להפריז בסכנות ("הוא תמיד טועה, אז אין דרך שהסטודנט השתמש כי התוצר טוב"). בנוסף, חלק מהמרצים לא מבינים את הפונקציונליות - למשל ייתכן ומאמינים שגלאי AI מאוד אמינים (למרות שהם לא בהכרח).	כאן הפער הוא של ידע טכני. הסטודנטים כמשתמשים יום-יומיים צברו "חכמת שימוש" - למשל, הם יודעים שצ'אטGPT יכול להמציא מקורות ולכן אולי ישמרו מזה. המרצים, אם לא השתמשו, אולי לא משערים זאת. דוגמה: בדו"ח בארה"ב נמצא ש-60% מהמרצים חששו מהטיות ב-AI (נכון) אבל לא בטוח שהם מודעים לסכנת ההזיות באותה מידה. הפער פועל גם הפוך: סטודנטים לא תמיד תופסים איפה הכלי מוגבל חינוכית (למשל, לא יבינו מדוע מרצה מתעקש על כתיבה ידנית כדי לפתח חשיבה, כי בעיניהם ה-AI "כבר יודע לכתוב טוב יותר").
	סטודנטים מסתכלים תכל'ס: לקבל ציון טוב ולהספיק הכל. לכן, אם כלי יכול לתת להם יתרון (טיוטה מהירה, פתרון תרגיל), הם ינטו להשתמש. הציפייה של סטודנט שמגיש עבודה - שמעניין את המרצה רק התוצאה הסופית , לא התהליך. כלומר, סטודנט עשוי לחשוב: "לא חשוב איך הגעתי לתשובה, חשוב שהתשובה נכונה". הם פחות רואים ערך פדגוגי במאבק בבעיה מאפס (במיוחד תחת עומס). גם נורמות "להעתיק זה רע" מעט מיטשטשות בעיניהם אם זה העתקה ממכונה ולא מחבר.	מרצים לעומת זאת רואים במשימות כלי פדגוגי: המטרה אינה רק התוצר אלא שתהליך העבודה יוביל ללמידה. לכן מרצה מתוסכל אם סטודנט דילג על התהליך. ציפיות המרצים: שהסטודנטים יפתחו מיומנויות כתיבה, ניתוח ופתרון בעיות על ידי ההתמודדות. כאשר סטודנט מגיש טקסט משויף-מדי, מרצה חושד שלא הושקע המאמץ הצפוי. בנוסף, מרצים מצפים לנאמנות לכללי המשחק: הם מניחים ש"אם אמרתי שאסור, הסטודנטים לא ישתמשו". חלקם אולי תמימים בנושא זה.	הפער כאן הוא ערכי: הסטודנטים ממוקדי תוצאה וקיצור דרך, בעוד המרצים ממוקדי תהליך ולמידה. לדוגמה, סטודנט עשוי לראות שימוש ב-AI כ-"עזר לימודי לגיטימי כמו מחשבון" ולעומתו מרצה רואה בו "קיצור דרך פסול שמפספס את מטרת התרגיל". נוצר חוסר הבנה: סטודנט יכול לחשוב "למה המרצה כועס? הרי עמדתי בדרישות והגשתי משהו טוב". המרצה חושב "הוא רימה, הוא לא למד כלום". זו התנגשות בתפיסת מהות המטלה.

ממד ההשוואה	סטודנטים - מה מדווח/ניכר	מרצים/פקולטה - מה סבורים/מעבירים	הפער
תקשורת וגלויות	מרבית הסטודנטים מסתירים את השימוש שלהם ב-AI מהמרצים. לפי סקר, 70% דורשים שהמרצים יתנו הנחיות, כי כרגע זה "באוויר". הם מרגישים שהמרצים לא מדברים איתם על זה מספיק. לכן אין ערוץ פתוח: סטודנט לא ישאל בגלוי "מותר לי להשתמש בצ'אטGPT?" מחשש לתגובה שלילית. במילים אחרות, הם חווים אי-בהירות ומנסים לנחש את הגבולות.	חלק מהמרצים אכן לא העלו את הנושא בכיתה, אולי מתוך תקווה שלא יצטרכו. אחרים דיברו אך רק כדי להזהיר ("אל תשתמשו, אני מזהיר שזה פלגיאט"). מעטים אימצו שיח פתוח - למשל דיון כנה על מתי זה מועיל ומתי לא. התוצאה: יתכן והמרצים חושבים שהסטודנטים לא משתמשים כי אף אחד לא שואל, בעוד בפועל הם כן אבל בשקט.	זה פער תקשורתי תודעתי: אין שיח כן. הסטודנטים חשים צביעות - "מרצים משתמשים אולי בעצמם (שמעתי שמרצה X נתן לצ'אט לכתוב מכתב המלצה...)". אבל לנו עושים פרצוף". המרצים מנגד מרגישים אולי שהסטודנטים בכלל לא רוצים לדון. שניהם טועים קמעא זה על זה.

אפשר לראות מפורטות כמה נקודות של אי-התאמה. פערי סטודנטים-מרצים אלה יוצרים **אי-אמון** פוטנציאלי. כבר כעת, בסקר Tyton 2025 בארה"ב, כל קבוצה מאשימה את השנייה ב"צ'יטינג": סטודנטים חושבים שמרצים מגזימים עם חשדות והופכים אותם לרמאים, ומרצים חושבים שהסטודנטים מחפפים ולומדים פחות. זה מצב לא בריא מבחינה חינוכית.

4.2 פער בין מדיניות מוצהרת לפרקטיקה בפועל

האם יש פער בין מה שכתוב בנייר (כללי המוסד) לבין מה שקורה בכיתות? העדויות מצביעות שעל אף המאמצים של האוניברסיטאות, מתקיים פער מסוים:

- **שימוש נמשך למרות איסורים:** בהרבה קורסים נכתב "אסור שימוש ב-AI". אבל סקר הסטודנטים בישראל הראה שאין מתאם בין האיסור להתנהגות - 70% משתמשים בכל זאת. גם בארה"ב, תוך חצי שנה מאז הופעת ChatGPT כשליש מהסטודנטים הודו שהשתמשו אפילו בעבודות למרות מדיניות אוסרת. הדוגמה של אונ' קולומביה: נאסר אלא בהיתר, אך הסטודנט בקולומביה אומר "איני מכיר אף אחד שלא משתמש". זה מובהק. משמע, הפוליטי קיים - האכיפה והציות חלקיים.
- **יעדר מדיניות ברורה = Wild West:** כפי שצוין, רק 28% מהמוסדות (בעולם) היו עם מדיניות רשמית ב-2025. זה אומר שבמקומות רבים מאוד אין כלל אחידות. סטודנטים בסקר IHE דווחו: 31% אמרו שאינם בטוחים מתי מותר להם להשתמש. גם בישראל, סטודנטים ציינו בלבול: "המרצים רוקדים סביב הנושא, לא אוסרים ולא מעודדים, והכל מעורפל". כאשר יש ואקום, בפועל סטודנטים יגבשו נורמות עצמאיות. הפער פה: המוסד אולי חושב שהשאיף גמישות למרצה = זה מספיק. בפועל, סטודנטים חווים אי-ודאות ובוחרים לפעול לפי נוחותם - כלומר, להשתמש ולקוות לטוב.
- **הצהרת מדיניות בלי כלים ליישום:** ניקח את עניין ה"חובה לגלות שימוש". למשל, אוקספורד ומלבורן דורשות לציין בגוף העבודה אם השתמשת. האם סטודנטים באמת עושים זאת? כמעט אף פעם לא. זה כמו לצפות מתלמיד להודות ב"העתקה". בספרות יש ביטוי "אי-ציות נרחב" - כלומר סטודנטים לא מצהירים מחשש שייפגעו בציון. לכן הפער: על הנייר חובת גילוי, בפועל כמעט ואין גילויים. למשל, פרופ' גילה קורץ מ-HIT נשאלה האם קיבלה עבודות שידעה שנעשו עם AI - היא ענתה "לא מכירה מקרים פרטניים" - סביר שהיו, רק שאף אחד לא הצהיר.
- **הכרזות על אכיפה שקשה לממש:** מוסדות טוענים שישתמשו בגלאי AI (כמו Turnitin) ויתפסו מעתיקים. במציאות, כלי הזיהוי לא אמינים מספיק (שגיאה לא מבוטלת). יתרה מזו, סטודנטים למדו טריקים לשכתב טקסט או להשתמש בכלי paraphrase כדי "להוריד" זיהוי. כך שייתכן שמוסד חושב שהרתיע ("אנו מפעילים גלאי, אל תנסו אותנו"), אבל סטודנטים לא מתרשמים וממשיכים. הפער: תחושת ביטחון שווא של המדיניות מול מציאות שממשיכה.

- **יישום לא אחיד בתוך המוסד:** מדיניות רשמית יכולה להיות מסוימת, אבל בפועל כל מרצה עושה משהו אחר. למשל, אנו'ת"א מעודדת מרצים לקבוע אם להתיר. זה טוב, אך משאיר פוטנציאל לפער: סטודנט יכול בקורס אחד להשתמש בגלוי כי המרצה התיר, ובקורס שני להיענש קשה על אותו מעשה. אפילו בתוך פקולטה – מרצה א' אמר "מותר להביא טיוטה מצ'אט ולשפר", מרצה ב' אמר "אסור לחלוטין". סטודנטים מתבלבלים, או גרוע מזה – לומדים פשוט לא לספר אף פעם.
 - **פער "פרונטלי" מול "מרחוק":** במדיניות מוסדות בארץ (כמו ydney באוסטרליה), ניכר הבדל: במבחנים בכיתה אין שימוש, בעבודות בית תלוי בהנחיות. אבל בפועל, אחרי תקופת הקורונה, הרבה מטלות מתבצעות מרחוק. המשמעות: גם אם בחינה מסוימת מוגדרת "בכיתה, סגור", סטודנט יכול לנסות לשלף משהו בסתר (אם כי זה קשה בזמן אמת). בעבודות בית – מרצה די חייב להניח שמשתמשים. כך שהמדיניות אולי מכסה את ה"פורמלי", אבל כל עוד מטלות בית קיימות – בפועל יש שימוש.
 - **הפחד והתמריץ:** מצד אחד מדיניות קשה נועדה להפחיד סטודנטים מלא להשתמש. האם זה עובד? ייתכן שחלק מהסטודנטים נמנעו כי חששו מהעונש. אבל כמו בעישון סמים למשל – איסור גורף לא מעלים התנהגות, רק מדרדר אותה למחתרת. כנ"ל פה: סטודנטים פשוט נזהרים יותר, משתמשים בחשאי. הפרקטיקה "מחתרתית" שונה מהרצוי הגלוי.
 - **פערי טכנולוגיה:** מוסדות מדברים על "נהיה עם אצבע על הדופק, נעקוב אחר התפתחויות AI". בפועל, הסטודנטים מאמצים כלים חדשים מהר יותר. לדוגמה, אם מחר יוצא כלי AI משולבים ב-Word, סטודנטים ישר יתחילו איתם. האם המדיניות תתעדכן באותו קצב? כנראה לא. אז תמיד הסטודנטים צעד לפניה.
- לסיכום: יש מידה של **"חוסר הלימה"** בין הכללים לבין ההתנהגות. כמובן, הפער אינו מוחלט – סטודנטים לא רוצים להיתפס, ומכבדים בחלקם את כללי המרצה אם הבהיר יפה. אבל כנראה שיש "אי ציות בשקט" בהיקף לא מבוטל.

4.3 פער ידע – מה המרצים לא יודעים על הסטודנטים (ולהפך)

הפער האחרון הוא אולי עמוק וערכי: **מה שני הצדדים אינם מבינים זה על זה בהקשר AI.**

- **מה המרצים לא יודעים על שימושי הסטודנטים ולמה הם משתמשים:**
- מרצים רבים אינם מודעים לעומס וללחץ שמניע סטודנטים להשתמש. יתכן שמרצה חושב שכולו עצלות, אבל הסטודנט אולי עובד בעבודה עד מאוחר ובלי הכלי לא היה עומד בזמנים. במחקר HIT 70% מהסטודנטים השתמשו כי הרגישו שזה הכרחי להשלמת המטלות – ייתכן והמרצים לא קלטו כמה היקף המטלות הפך בלתי סביר בלי AI.
- מרצים גם לא תמיד יודעים איך בדיוק סטודנטים משתמשים. למשל, אולי חושבים שסטודנט שנתפס עם תשובה AI פשוט העתיק הכל. אבל יתכן שהסטודנט כן ערך ועשה מאמץ להבין. בהעדר שיח, המרצה מצייר לעצמו תמונה פשטנית ("הוא נתן לצ'אט לכתוב והגיש בלי לקרוא"). במקרה של אותו סטודנט MBA שסופר במאקו, האמת: הם כן שכתבו את הפלט בכלי אחר – כלומר השקיעו מחשבה להפוך את זה לשלהם. המרצה אולי לא ידמין את הניואנס הזה.
- כמו כן, מרצים לא יודעים שכמה סטודנטים משתמשים ב-AI דווקא ללמוד טוב יותר ולא רק לרמות. למשל, סטודנט עשוי לשוחח עם ChatGPT על חומר לא מובן, ואז לכתוב עבודה מקורית. המרצה רואה עבודה טובה וחושב "כל הכבוד, הוא הבין", ולא יודע שהייתה תמיכה של AI בתהליך הבנה. במובן הזה, סטודנט השתמש ולא "רימה", אבל המרצה לא מסוגל להעריך את תרומת הכלי (לטוב ולרע).
- **מה סטודנטים לא יודעים על שיקולי המרצים:**
- סטודנטים לעיתים תופסים את המרצים כמי ש"סתם מציקים" עם איסורים, ולא מבינים את עומק הדאגה הפדגוגית. הם עשויים לא לדעת שמרצה X, כשאוסר שימוש, בעצם מנסה להגן עליהם מרשלנות – למשל, הוא יודע שהכלי שוגה ומפחד שהסטודנטים יכשלו במשימה אם יסתמכו עליו. בעיני הסטודנט זה איסור שרירותי; בעיני המרצה – הגנה. סטודנטים אולי גם לא מודעים לכמה המרצים חוששים לא רק מהעתקות אלא מאובדן משמעות עבודתם. מרצה שמשקיע בבדיקת עבודות חש שכל המאמץ לשווא אם זה AI. זה יוצר תסכול ושחיקה אצל סגל. סטודנט ממוצע לא יבין זאת – הוא רואה רק את הציון שלו.
- יש גם חוסר ידיעה טכנולוגי: סטודנטים נוטים להאמין שמרצים "לא יכולים לדעת לעולם" אם השתמשו, כי הם חושבים שהכלי חסר עקבות. אך למעשה, לפעמים יש סימנים (סגנון אחיד, שגיאות מוזרות). המרצים אולי טועים

לפעמים, אך לפעמים קולעים. הסטודנט לא יודע על קיומם של כלים כמו GPTZero או פונקציות ב-Turnitin. זה עלול לגרום להם להתנהל בחופשיות יתר מתוך ביטחון שגוי.

• **פער במודעות לציפיות עתידיות:**

• המרצים חיים בעולם בו כתיבת מסה כישרון נדרש. ייתכן שהם לא מבינים שדור הסטודנטים מסתכל קדימה לשוק עבודה שבו דווקא מי שיוודע לעבוד עם AI יצליח. ולכן סטודנטים מרגישים: "הכישרון שלי יהיה לדעת להשתמש בכלים, לא לכתוב לבד הכל". מרצים (בעיקר בגילאים מבוגרים יותר) לא מפנימים זאת, כי הם גדלו על כתיבה מסורתית.

• מנגד, סטודנטים לא יודעים שמערכת המשפט למשל (אם נשאר בתחום שלנו) עדיין מאוד שמרנית: בתי משפט לא יקבלו מסמך AI לא מבוקר, המעסיקים יצפו מהם לשלוח בחומר בלי מכונה. המרצים, שרובם גם עורכי דין, יודעים זאת ולכן חושבים שהם מגנים על הסטודנטים מעצמם.

• **אמון בסיסי:**

• נראה שיש שחיקה באמון. סטודנטים מרגישים שהמרצים מזלזלים בהם בחשדם המתמיד ("הוא ישר חשב שהעתקתי, אין לי מוטיבציה להשקיע באמת אם ככה"). מרצים מרגישים שהסטודנטים מנצלים אותם ("הם לא מכבדים את הכללים שלי, מנסים לעבוד עליי"). שני הצדדים לא מבינים שהמצב החדש מבלבל את כולם, ולא בהכרח נובע מרצון רע.

• למשל, אותו סטודנט קולומביה שהושעה כי פיתח כלי רמאות AI – הוא טען בתום: "זה אבסורד שקולומביה שמשפת פעולה עם OpenAI תעניש אותי על חדשנות". זו דוגמה לחוסר הבנה: בעיניו הוא חדשן, בעיניהם הוא מסכן יושרה.

תמצית הפערים: הידע ההדדי חסר. זו תופעה קלאסית בעת שינוי טכנולוגי – דור הלומדים והדור המלמד לא רואים עין בעין, וכל אחד מניח הנחות חלקיות על השני.

חלק ה': מסגרות ניתוח קיימות

לבסוף, נציג כמה **frameworks** (מסגרות מושגיות) מן הספרות שיכולות לסייע בניתוח התופעה של שימוש ב-AI בחינוך, ובפרט במשפטים. מסגרות אלו מציעות עדשות שונות לבחון את האינטראקציה אדם-מכונה בלמידה, ואינן בהכרח המלצות, אלא כלים תיאוריים.

5.1 מסגרת ה-4D (AI Fluency Framework)

אחת המסגרות המדוברות היא מודל ה-"4D" של חברת Anthropic לאוריינות AI. המסגרת מזוהה עם ארבעה צירים (הקרויים ארבעת ה-D): **Delegation, Description, Discernment, Diligence**. כל ציר מייצג מיומנות או החלטה בעבודה עם AI. ניישם אותה בהקשר שלנו:

ציר (D)	שאלה מנחה	יישום ניתוח דפוסי השימוש
Delegation (האצלת משימה)	"איזו חלק מהמשימה אני מאציל ל-AI, ומה משאיר לעצמי?"	זוהי בדיוק שאלת סוגי השימוש (Use Cases) ורמות המעורבות. הסטודנט צריך להחליט מה הוא "מוסר" ל-AI לבצע. האם הוא רק נותן ל-AI לסכם מאמר (ומשאיר לעצמו את הקריאה המעמיקה), או שמא נותן ל-AI לנסח את כל הטייטה (ומשאיר לעצמו רק בדיקה)? מיפוי use-cases בחלק 1.1 מתאים לציר זה. למשל, ברמה 1 (Assistant) ההאצלה מינימלית – אולי רק חיפוש ציטוט; ברמה 4 (Replacer) ההאצלה כמעט מלאה – ה-AI כותב והסטודנט רק מגיש. במסגרת 4D, פיתוח אוריינות AI משמעו ללמד סטודנטים לבחור בחוכמה מה לאציל: מטלות מכניות או זמן-גזלות, כן; אבל חשיבה מקורית ובדיקה ביקורתית, לא. במשפטים, Delegation שקול ללהחליט אם לתת ל-AI לנסח סעיף חוזה סטנדרטי (מוצדק אולי) לעומת לכתוב ניתוח משפטי ערכי (כנראה להשאיר לעצמי).
Description (א) בגירסה אחרת – Discretion תיאור / ניסוח מדויק	"איך אני מתקשר עם ה-AI ומנסח את בקשותיי?"	שלב זה מתמקד ב הנחיית הכלי (prompting) בביצוע המשימה. סטודנט אורייני AI צריך לדעת לתת הוראות ברורות כדי לקבל תוצאה מועילה. לדוגמה, במקום לשאול "מה הפסק דין אומר?", שעדיף לפרט: "סכם לי את עיקרי פסק הדין X מול Y תוך ציון ההלכה המשפטית". היבט נוסף: Discretion במובן של שיקול דעת מתי ואיך לפנות לכלי. זה כולל הבנת כללי המדיניות – למשל להפעיל שיקול דעת ולהימנע משימוש אם נאסר; או להשתמש אבל במגבלות (כמו לבקש עזרה רק אחרי שניסיתי בעצמי). ביישום האנליטי, ציר זה מזכיר לנו להעריך האם הסטודנטים יודעים להשתמש בכלי בדרך נכונה. מחקר ה-ChatGPT Lab (OpenAI) הראה שסטודנטים יצירתיים בניסוח פקודות (הופכים למבחן, למשחק, משנים טון). בלמידת משפטים, Discretion גם אומר: לדעת לא לשאול את ChatGPT שאלה החורגת מידע המודל (כמו עדכוני חוק אחרונים) – כלומר הפעלת שיקול מה לבקש ומה לא.
Discernment (הבחנה וביקורתיות)	"האם אני מסוגל להעריך באופן ביקורתי את מה שה-AI הפיק?"	זהו אולי הציר החשוב ביותר לסטודנט: היכולת לבחור בין נכון ללא-נכון בתוצרי AI . סטודנטים רבים מקבלים תשובות מ-AI, ונדרשים להחליט האם הן טובות. Discernment משמעו לבדוק עובדות, לזהות אם הכתוב הגיוני, לאתר אזכורים חשודים. בסקרים, מעל מחצית מהסטודנטים מודאגים מטעויות AI – אך האם יש להם כלים לבדוק? במסגרת 4D, מנסים לחזק אצל הלומד את "שריר החשיבה הביקורתית" מול AI ⁸ . למשל, לתת לסטודנט תרגיל: השווה תשובת ChatGPT לתשובה מספר לימוד – מצא פערים. במשפטים: Discernment קריטי כי AI עלול להמציא פסיקות. הסטודנט חייב לדעת לא לסמוך באופן עיוור: לבדוק בכל מאגר חוקי אם הפסיקה קיימת, לוודא שציטוט מדויק. אם אין לו מיומנות זו – השימוש הופך מסוכן. אנחנו רואים בפערים (חלק 4.1) שלסטודנטים יש לעיתים אמון יתר בטקסט "מצוין" שהכלי ניסח. לפיכך, ניתוח טוב של תופעת השימוש צריך לברר: האם סטודנטים בודקים את ה-AI? מחקר מצא ש-75% מודעים אך לא ידוע כמה באמת בודקים. Discernment הוא ההבדל בין סטודנט שמשמש ב-AI כתומך ומתקף לבין אחד שמשמש ככלי קסם.

ציר (D)	שאלה מנחה	יישום לניתוח דפוסי השימוש
Diligence (שקידה ואחריות)	<p>"האם אני פועל באחריות ומתמיד במעורבות שלי, או משליך אחריות על ה-AI?"</p>	<p>בציר זה נכללים נושאים של אחריותיות (Accountability) וחריצות. כלומר, גם אם ה-AI עוזר, הסטודנט הוא האחראי הסופי על העבודה. עליו לגלות שקידה: לקרוא את מה שה-AI כתב, לוודא שהוא מוכן לחתום על כל מילה. כפי שהנחו בהרווארד: "אתם אחראים על כל תוכן שמפיק ה-AI כאילו כתבתם אותו" ⁶.</p> <p>Diligence מתבטא גם בציות לכללים: הגשת גילוי אם נדרש, לא להתפתות לעבור על חוקי הקורס. בפן הלמידה, פירושו לא לוותר על למידה פעילה – למשל, שימוש ב-AI כדי "להוריד עומס" אינו פוטר מלשקוד על הבנת החומר. מרצי HIT אמרו: "AI יכול להיות שותף נפלא... אך הלמידה היא תהליך אישי – אם ה-AI ילמד במקומך, מה השגת?". זו קריאה לדבקות בלמידה גם בנוכחות AI. בניתוח התופעה, ציר Diligence שואל: האם סטודנטים מגלים אחריות או נשאבים לעצלנות? חלקם בהחלט מנצלים לא נכון (כמו בסיפורים שקיבלו ציון +90 בלי לקרוא עבודה). אבל אולי אחרים דווקא אחראים: משתמשים אבל תמיד בודקים, משתמשים אבל לעולם לא מעבר למה שהמרצה התיר. היכולת להבדיל בין הפרופילים האלה – של "משתמש אחראי" לעומת "משתמש תלתי" – היא חלק ממידול נכון של התופעה.</p>

ניתן לראות שארבעת הצירים חופפים להיבטים שדנו בהם: מה מאצילים, איך מתקשרים, איך מבקרים, ואיך נושאים באחריות. מסגרת ה-4D מציעה ש **אוריינות AI אמיתית = שליטה בכל ארבעתם במקביל**. בחקר התופעה, אפשר להשתמש במסגרת כדי להעריך פערי מיומנות: ייתכן שסטודנטים מצטיינים ב"Delegation" (יודעים טוב מה לתת ל-AI) וב-"Description" (יודעים לייצר prompt), אבל חלשים ב"Discernment" (מקבלים פלט ללא בדיקה). ואכן, מהנתונים נראה שזה בדיוק המצב אצל רבים – ולכן הדגש של מרצים הוא לחנך בחזרה לביקורתיות.

5.2 מסגרות נוספות בספרות

מעבר ל-4D, קיימים עוד מודלים וגישות לניתוח שילוב AI בחינוך:

- מודל SAMR** – זו מסגרת ותיקה לטכנולוגיות בחינוך: *Substitution, Augmentation, Modification, Redefinition*. היא מתארת ארבע רמות שילוב טכנולוגיה: החל מהחלפה פשוטה של כלי ישן (למשל שימוש ב-ChatGPT כמחליף לספריית מידע – **Substitution**), דרך שיפור תהליך (Augmentation – למשל AI שנותן משוב מיידי משפר אבל לא משנה מטלה), ועד שינוי מהותי של המשימה (Modification) ויצירת משימות חדשות לגמרי שאפשריות רק עם AI (Redefinition). בהקשר שלנו, ניתן לסווג שימושי סטודנטים לפי SAMR: האם הם רק מחליפים קריאת תקציר מוכנה בקריאת סיכום AI (זו החלפה), או שהם יוצרים למשל מטלה חדשה כמו **דיבייט מול ChatGPT** (שזו רמה גבוהה – redefine תהליך למידה). ככל הידוע, רוב ה-use cases הנוכחיים הם ברמות הנמוכות (החלפה ושיפור) – כלומר AI עוזר לסטודנט בדברים שהיה עושה ידנית (למשל בדיקת דקדוק במקום לקרוא בעצמו). המסגרת מעודדת אותנו לשאול: האם AI יכול לאפשר שיטות לימוד חדשות שלא היו? למשל, סטודנט למשפטים יכול להתאמן בטיעון בעל-פה מול צ'אט המדמה שופט – זו פעילות שבדור קודם לא הייתה קלה. זו **הזדמנות פדגוגית** (Redefinition) שהמסגרת מצביעה עליה.
- טקסונומיה של תפקיד ה-AI בלמידה**: חוקרי חינוך הציעו לסווג את AI לפי התפקיד הפדגוגי:
- AI **כמורה/חונך** (Tutor) – מסביר מושגים, שואל שאלות לתרגול. ראינו סטודנטים משתמשים כך (29% ציינו "לקבל תמיכה מעבר לשעות").
- AI **ככלי/עוזר** (Tool) – למשל Grammarly או מחשבון, שמסייע בביצוע מטלה ספציפית טכנית.
- AI **כיוצר עמית** (Creator/Collaborator) – שותף ליצירה, כמו בהפקת רעיונות או כתיבה משותפת (קרוב ל-"שותף" ברמות מעורבות שלנו).
- AI **כאובייקט ללמידה** (משהו שהסטודנט מלמד או מבקר) – למשל, פרדיגמה שבה הסטודנט צריך לתקן תשובת AI שגויה, מה שמחזק את הבנתו. בחינוך משפטי, אפשר לראות: ChatGPT יכול לתפקד כ"לקוח" בדיוני שהסטודנט צריך

להסביר לו ייעוץ – וכך הסטודנט מתרגל (זה AI בתפקיד שותף סימולציה). מסגרת זו עוזרת למפות דרכים יצירתיות של שימוש. כיום, עיקר השימוש של סטודנטים הוא AI-ככלי (למשימות כמו סיכום, ניסוח), ומעט כ-tutor (מענה על שאלות).

- **מסגרות אתיות:** ארגונים כאונסק"ו פרסמו קווים לשילוב AI בהשכלה, המדברים על עקרונות שקיפות, הגנת פרטיות, הוגנות וגישה שוויונית. בניתוח תופעה, ניתן לבחון האם השימושים עומדים בהם:
- שקיפות – רוב הסטודנטים לא שקופים לגבי השימוש, שזה אתגר אתי.
- פרטיות – הרבה סטודנטים מזינים מידע אישי או של אחרים לכלים ללא הבנה, מה שמפר פרטיות.

- הוגנות – עולה שאלה: האם AI נותן יתרון לא הוגן לדוברי אנגלית שפת אם (כי הכלים טובים באנגלית)? בישראל, מי שחלש באנגלית אולי יתקשה להשתמש ב-ChatGPT, מה שיכול לפגוע בו. זה ממד הוגנות שאפשר לנתח. מסגרת זו יותר נורמטיבית, אך גם לתיאור: לציין היכן יש חשש אתי בשימוש (למשל, הדרת מי שאין לו גישה לטכנולוגיה – אמנם פחות רלוונטי בישראל שכולם מחוברים, אבל גלובלית כן).

- **מודלים של אימוץ טכנולוגיה (TAM וכד')**: אם רוצים להבין למה סטודנט מאמץ AI, אפשר לשאול לפי TAM (Technology Acceptance Model) – תפיסת התועלת, קלות השימוש וכו'. מה שתיארנו כמניעים (1.3) בעצם מתכתב: סטודנט חש שהכלי מועיל (יעילות, איכות) וקל לשימוש (ממשק שיחה פשוט) – ולכן אימץ. חיכוך טכני נמוך = אימוץ גבוה. TAM משלים את המפה בכך שמסביר את המהירות – ChatGPT היה חגיגי, זמין ונוח, לכן תוך חודשים הגיע ל-100 מיליון משתמשים.

לסיכום, המסגרות הנ"ל מסייעות להמשיג את תופעת השימוש מעבר לאוסף אנקדוטות. **Framework 4D** נותן מפת דרכים לאוריינות AI (מה על הסטודנט לדעת לעשות – לא רק טכנית אלא גם ערכית), **SAMR** מזכיר לנו לשאול האם ה-AI רק מחליף או משנה את חווית הלמידה, **טקסונומיות תפקיד** מציעות לצאת מהחשיבה על AI רק כבעיה אלא גם ככלי חיובי, **ועקרונות אתיקה** מספקים בדק-בית היכן עלולות להיות השלכות רחבות (כמו הטיה, אי-שוויון). שימוש במסגרת בניתוח מאפשר מבט מובנה יותר, דבר נחוץ בדיון מורכב רב-צדדי כזה.

נספח: מקורות ומתודולוגיה

רשימת מקורות עיקריים

1. ריאה קלי, "86% מהסטודנטים כבר משתמשים ב-AI בלימודיהם – סקר 2024" (Campus Technology, אוג' 2024) – מקור לנתוני שימוש גלובליים.
2. "65% Inside Higher Ed, מהסטודנטים משתמשים בצ'אטbot GenAI מדי שבוע" (יוני 2025) – סיכום דו"ח Tyton Partners, נתוני שימוש בארה"ב, עמדות סגל וסטודנטים.
3. HEPI (בריטניה) Policy Note 61 – "סקר סטודנטים ו-AI 2025" – נתוני קפיצה מ-53% ל-88% משתמשים, סיבות (חיסכון זמן 51%, שיפור איכות 50%).
4. מחקר HIT ישראל (קורץ ואמזלג, 2023) – סקר ~700 סטודנטים: 70% משתמשים; שימושים מובילים: חיפוש/הסבר 80%, תרגילים 70%, סיכום 60%; חששות: טעויות 75%, פרטיות 55%.
5. כתבת NEXTER (מאקו, יוני 2023) – תיאורי מקרה בישראל, סטודנט MBA שמשמש ב-ChatGPT לעבודות וקיבל ציונים גבוהים. מביאה ציטוטים של הסטודנטים וניתוח חוקרות HIT.
6. כתבת מקור ראשון (דצמ' 2025, תרגום מניו יורק מגזין) – "איום ה-AI על האקדמיה", מציגה סיפור סטודנט קולומביה, 80% חיבורים בידי AI, מדיניות קולומביה (איסור אלא בהיתר) אך שימוש בפועל כוללני.
7. מסמכי מדיניות:
8. הרווארד (Provost email, יולי 2023) – "התנסות אחראית, הגנה על פרטיות, בחינת דיוק" ².
9. סטנפורד (הנחיות כבוד, פבר' 2023) – שימוש = עזרה חיצונית, אסור ללא היתר; חובה גילוי אם השתמשת.
10. אוקספורד (הנחיות סטודנטים, ינואר 2024) – מותר לשימוש בלמידה, אסור בהגשה ללא אישור; AI לא תחליף חשיבה; חובת הצהרה בעבודה ³.

11. בן-גוריון (קווים מנחים, ספט' 2023) – מרצה יקבע בסילבוס; שימוש לא לפי הנחיה = עבירת משמעת (העתקה/גניבה).
12. תל אביב (מדיניות 2023, AI) – מעודד שימוש אחראי; שלוש אפשרויות למרצה (להתיר חופשי/בהגבלה/לאסור).
13. התבטאויות גופים מקצועיים:
14. ABA Formal Opinion 512 (2023) – עורכי דין חייבים להבין, לוודא ולשמור סודיות בשימוש AI.
15. Law Society (UK) Practice Note (2023) – לעודד AI Literacy, לוודא שקיפות ולשמור על יושרה (עקרונות 5- הראסל).
16. Legal Futures (בלוג, אוג' 2025) – מבקר ש-SRA טרם נתן הדרכה, ומדגיש שחובת כשירות וספריז'ן חלה גם על AI (עוה"ד אחראי לפקח על AI).
17. Framework 4Ds – פוסט לינקדאין (Anthropic, 2023) המגדיר: Delegation (להחליט מה לעשות עם AI ומה לבד), Description (לתקשר בבהירות עם המערכת), Discernment (להעריך ביקורתית את הפלט), Diligence (אחריות ושימוש אחראי). יושם בניתוח טבלה 5.1 לעיל.

מתודולוגיה: המחקר נערך כסקירה משולבת של מקורות ראשוניים (מסמכי מדיניות, דוחות סקר) ומשניים (כתבות, פוסטים מקצועיים). עקב עדכניות הנושא, נסמך רבות על דוחות 2023–2025. נעשה ניסיון לאסוף נתונים כמותיים ממדגמים מייצגים כשבנמצא, ולהשלים בעדויות איכותניות מאמריקה, בריטניה וישראל. בהקשר הישראלי, בשל מיעוט פרסומים רשמיים, נסמכנו על דיווחי תקשורת וסקר בודד (HIT) – המהווים מגבלה שכן ייתכן ואינם מקיפים את כלל המוסדות.

מגבלות המחקר

- **הטיה למקורות זמינים באנגלית:** רוב הנתונים הכמותיים הגיעו מסקרים בעולם דובר אנגלית. ייתכן שהמצב שונה תרבותית במקומות אחרים. ניסינו לייצג את ישראל בנפרד אך הנתונים מוגבלים.
- **חדשנות הנושא:** בגלל שהתחום בתנועה מהירה, ייתכן שחלק מהמידע יתיישן במהירות (מדיניות מוסד, אחוזי שימוש). מה שהיה נכון באמצע 2025 עשוי להשתנות עד 2026.
- **הטיית דיווח עצמי:** נתוני שימוש מבוססים על סקרים בהם ייתכן ויש הטיה (סטודנטים אולי לא מודים לגמרי בשימוש או מגזימים בו). גם מצד מרצים – דיווחים בעיתונות עשויים להיות אנקדוטליים.
- **מיקוד משפטים:** מעט מקורות עוסקים ספציפית בסטודנטים למשפטים, ולכן חלק מהניתוח (1.4) נסמך על הסקה והשוואה עקיפה. נדרש מחקר אמפירי ממוקד במשפטים צעירים לאימות ההבחנות.
- **היעדר נתונים איכותניים מפי סטודנטים ישראלים:** קול הסטודנט הישראלי בעיקר נשמע דרך סקר כמותי ודיווחי עיתון. עומק העמדות מצריך אולי ראיונות או קבוצות מיקוד – שלא בוצעו כאן.
- **טכנולוגיות חדשות שלא נדונו:** התמקדנו בכלי טקסט (GPT ודומיו). לא נגענו כמעט ב-AI עבור וידאו, קוד וכו' – שעלולים גם הם להיכנס ללמידה (למשל סטודנט קולנוע עם AI ליצירת וידאו). זה מחוץ לטווח אבל שווה אזכור כהמשך.
- **פוקוס על אתגרים:** מטבע הדברים דיברנו רבות על "רמאות" וחשש. ייתכן שלא הודגש די ההיבט החיובי – סטודנטים שמשתמשים כדי ללמוד טוב יותר (למשל מי שלמד שפה חדשה עם AI). המחקר כאן שירת את שאלת השימוש, אך פחות את שאלת השיפור הפדגוגי.

למרות המגבלות, תמונת המצב והתופעות המרכזיות הוצגו כמיטב יכולתנו בהסתמך על המידע הגלוי עד דצמ' 2025. המגמות ברורות למדי, גם אם אחוז פה או שם עשוי להשתנות עם הזמן.

Oxford releases new guidance on AI use for students - Cherwell 7 5 4 3 1

[/https://cherwell.org/2024/01/16/oxford-releases-new-guidance-on-ai-use-for-students](https://cherwell.org/2024/01/16/oxford-releases-new-guidance-on-ai-use-for-students)

| 'Harvard Releases First Guidelines for 'Responsible Experimentation with Generative AI Tools' 6 2

News | The Harvard Crimson

[/https://www.thecrimson.com/article/2023/7/14/harvard-ai-guidelines](https://www.thecrimson.com/article/2023/7/14/harvard-ai-guidelines)

8 "הגשנו 3 עבודות ש-GPT כתב - וקיבלנו 90 פלוס"

<https://www.mako.co.il/nexter-news/Article-218514d75420981027.htm>